

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Gabriela Koukolová

Inkluze absolventů dětských domovů

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně a použila pouze uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne .....

.....

Gabriela Koukolová

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi sepsání této bakalářské práce umožnili, zejména zaměstnancům Dětského domova v Konici, kteří mi umožnili nahlédnout do skutečného dění v dětských domovech a s trpělivostí odpověděli na všechny moje všetečné otázky. Chtěla bych poděkovat všem respondentům, kteří se se mnou podělili o své nelehké životní osudy a zkušenosti.

Dále děkuji svému vedoucímu práce Mgr. Michalovi Růžičkovi, Ph.D. za poskytnutí informací a odborné vedení bakalářské práce.

A v neposlední řadě své rodině, která mi pomohla s péčí o mou roční dcerku a poskytla tak dostatek času k tvorbě této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 ÚSTAVNÍ PÉČE.....	8
1.1 Ústavní péče – Legislativní východiska	8
1.2 Diagnostický ústav.....	10
1.3 Dětský domov	11
2 ÚSTAVNÍ PÉČE – PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝCHODISKA.....	13
2.1 Klient dětského domova	13
2.1.1 Batolecí věk	13
2.1.2 Předškolní období.....	14
2.1.3 Školní věk.....	14
2.1.4 Adolescence.....	15
2.2 Důvody umístění dětí do dětského domova.....	17
2.3 Působení dětského domova na psychiku dítěte.....	19
2.3.1 Psychická deprivace	20
3 PŘÍPRAVA NA DOSPĚLÝ ŽIVOT.....	22
3.1 Odchod z ústavní péče – legislativní východiska	23
3.2 Podpora ze strany dětského domova.....	24
3.2.1 Bydlení	25
3.2.2 Zaměstnání	26
4 MOŽNOSTI BYDLENÍ PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA	27
4.1 Domy na půli cesty	27
4.2 Azylové domy.....	28
4.3 Další možnosti ubytování	28
5 INKLUZE.....	30
6 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE.....	33
6.1 Cíle výzkumného šetření	33

6.2	Metoda výzkumného šetření	33
6.3	Rozhovor č. 1 – Monika	36
6.4	Rozhovor č. 2 – Libor	39
6.5	Rozhovor č. 3 – Jana	43
6.6	Rozhovor č. 4 –Kateřina	47
7	VÝSLEDKY VÝZKUMU	53
8	DISKUZE	54
	ZÁVĚR.....	56
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	58

ÚVOD

V rámci své bakalářské práce jsem si zvolila téma „Inkluze absolventů dětských domovů“. K tomuto tématu mám blízko, protože mne osud dětských domovů vždy zajímal. Při nedávné diskuzi se svou kamarádkou, jejíž matka byla od narození ponechána rodiči v ústavní péči, jsem si uvědomila, jak je toto téma důležité. Ona sama se totiž vždy více starala o svou matku, než její matka o ni.

Začala jsem si klást otázku, zda jsou tito lidé schopni žít stejným životem jako lidé, jež měli to štěstí a vyrostli v úplné rodině.

Ústavní výchova tvoří důležitou oblast činnosti společnosti z hlediska výchovy a formování části nové generace lidí. Neposkytuje dětem pouze základní životní potřeby, ale formuje jedince do budoucího života, stejně jako tomu je u rodinné péče. Snahou ústavní péče je co nejvíce se přiblížit péči rodinné a poskytnout prostředí, které pozitivně ovlivňuje jedince a vychová z něj soběstačného člověka. Děti do dětského domova vstupují skrze diagnostický ústav, který rozhoduje nejen na základě jejich věku, ale také s ohledem na charakterové vlastnosti dítěte, stupeň vzdělání a také na základě psychologického posudku. Za důležité považuji sdělit, že jsem vycházela většinou z údajů respondentů Olomouckého kraje, nelze tedy výsledky této bakalářské práce paušalizovat na celou Českou Republiku. Spolupracovala jsem především s Dětským domovem v Konici, kde mi umožnili nahlédnout do jejich zařízení a já jsem tak mohla získat ucelenou představu, která je založena na osobní zkušenosti.

Cílem mé práce je především nahlédnutí do ústavní péče, přiblížení ústavní péče čtenáři a vytvoření uceleného obrazu o tomto typu zařízení.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. U teoretické části je hlavním cílem čtenáře uvést do problematiky ústavní péče. Teoretická část popisuje povahu zařízení ústavní péče, vysvětluje co to ústavní péče je, pro koho je určena, jaké jsou možnosti ústavní péče pro tyto jedince, kdo je klientem dětského domova, proč se v péči nachází a jak dětský domov působí na psychiku dítěte. Dále uvedu, jak dětský domov děti připravuje na odchod a jaké jsou možnosti dětí těsně po odchodu. Jak samotný název napovídá, teoretická část rovněž řeší problematiku inkluze.

Cílem praktické části je zmapovat současnou situaci absolventů dětských domovů, zjistit jaké jsou jejich problémy po opuštění ústavní péče a jaké jsou mezery v přípravě těchto lidí ze strany dětských domovů. Součástí praktické části jsou rozhovory se čtyřmi respondenty, kteří

výchovou v dětském domově prošli. Závěrem bych ráda došla k výsledkům průzkumu s vyplynutím závěru, jaká je nyní situace této problematiky.

1 ÚSTAVNÍ PÉČE

„Manželství, rodina a domov má být zázemím člověka. Domov je totiž víc než nádražní peron, kam se přichází, kudy se prochází, odkud se nepřetržitě odchází. Není ani nocležna, ani příležitostná stravovna.“

Jan Procházka

Tam, kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné nebo vhodné zvolit osvojení či pěstounskou péči, je potřeba zařídit dítěti jiné výchovné prostředí (Matějček, 1999).

1.1 Ústavní péče – Legislativní východiska

Tam, kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné nebo vhodné zvolit osvojení či pěstounskou péči, je potřeba zařídit dítěti jiné výchovné prostředí (Matějček, 1999).

Ústavní výchova je institut platného práva České republiky obsažený v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Toto opatření je navrženo orgánem sociálně-právní ochrany dětí a schváleno soudem. Uplatňuje se v případech, kdy rodina o dítě není schopna nebo ochotna náležitě pečovat a výchovu dítěte nelze zajistit jiným adekvátním způsobem (Kopřivová, 2006).

Dle Michalíka (2013) se ústavní výchova nařizuje tehdy, jestliže:

- výchova dítěte je vážně ohrožena,
- výchova dítěte je vážně narušena,
- jiná výchovná opatření (dle §43) nevedla k nápravě,
- jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu zabezpečit.

Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy musí být v zařízení pro výkon ústavní výchovy zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. S dítětem musí být zacházeno v zájmu harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku. Účelem zařízení

je pak dítěti zajišťovat náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Dále pak poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím zejména předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

Legislativu o umístění a péči o děti v ústavních zařízeních (pro nás v dětském domově) podpírá zákon č. 109/2002 Sb., který upřesňuje jakým dětem je péče v dětském domově poskytována, dále řeší otázku vzdělání, práv a povinností zaměstnanců ústavních zařízení, povinnosti vedení ústavů a v neposlední řadě také úhradu péče za děti, jejich kapesné, osobní dary a věcnou pomoc.

Dětem v ústavní péči je dále nutno dle zákona č. 109/2002 Sb. poskytnout plné zaopatření, a to:

- stravování, ubytování a ošacení,
- učební potřeby a pomůcky,
- úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělání,
- úhrada nákladů na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické potřeby, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyly zdravotní služby vyžádány zákonnými zástupci dítěte,
- kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,
- úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.

Ústavní výchova zaniká dosažením zletilosti. Avšak z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti. Nejčastěji jde o případy, kdy je žádoucí, aby zletilý dokončil svá studia či učební obor. Soud může ústavní výchovu zrušit také tehdy, pokud se poměry v původní rodině natolik upravily, že nehrozí narušení výchovy dítěte. Soud musí prozkoumávat důvody, pro které byla ústavní výchova či svěření do péče nařízeny. Soud tak musí učinit vždy nejméně po 6 měsících (Michalík, 2013).

Česká republika je jedinou zemí v Evropské Unii, která dává do ústavní péče i nejmenší děti (do 3 let). V současné době se neustále spekuluje o zrušení ústavní péče pro nejmenší děti a následné nahrazení dočasnou pěstounskou péčí (maximálně 1 rok). Tato změna se však v současné době nechystá. Je faktem, že za poslední roky došlo ke snížení počtu dětí v kojeneckých ústavech vlivem zavedení zmiňované dočasné pěstounské péče, avšak úplné zrušení kojeneckých ústavů není reálné (Dostupné z: www.hledamerodice.cz).

1.2 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti na základě komplexního vyšetření a zdravotního stavu dětí a dle volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. S výjimkou dětí přijatých do diagnostického ústavu v důsledku jejich poruch chování, na základě žádosti osoby odpovědné za výchovu. Těmto dětem je poskytována preventivně výchovná péče (Matoušek, Matoušková, 2011).

Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte tyto funkce:

- diagnostická – spočívá ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností,
- vzdělávací – zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, individuálním předpokladům a možnostem,
- terapeutická – která prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřuje k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte,
- výchovná a sociální – vztahuje se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně; podle potřeby dítěte zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte,
- organizační – souvisí s umísťováním dětí do zařízení územního obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní obvod; spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení,
- koordinační – směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti.

Pobyt v ústavu trvá zpravidla 8 týdnů. Diagnostické ústavy nebo výchovné skupiny diagnostických ústavů jsou členěny podle pohlaví nebo podle věku dítěte (Sbírka zákonů č.109/2002).

1.3 Dětský domov

System péče o děti v dětském domově se v posledních dvaceti letech velmi změnil. Děti bydlí v rodinách a zařízení se snaží co nejvíce vynahrazovat rodinu, tak aby prostředí bylo pro děti co nejvíce autentické (Hympl, Cechl, 2013).

Dětské domovy se do roku 2002 dělily na tzv. typ internátní a rodinný. Dne 1.7.2002 nabyl účinnosti zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, který stanovil internátním dětským domovům povinnost se transformovat na tzv. rodinný typ dětského domova a to do dvou let od účinnosti zákona (Matoušek, O., 2003).

Dětský domov je zařízení, kam se dítě dostane na základě výsledků z diagnostického vyšetření (diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální činnosti) v diagnostickém ústavu. Do dětského domova tedy dítě může být umístěno pouze diagnostickým ústavem, v jehož územním obvodu se dětský domov nachází. Umístění dítěte do dětského domova v územním obvodu jiného diagnostického ústavu lze po dohodě s diagnostickým ústavem, v jehož péči se dítě nachází. Přemístit dítě do jiného dětského domova může jen diagnostický ústav na základě vlastního podnětu nebo odůvodněné písemné žádosti zařízení, v němž je dítě umístěno, nebo osob odpovědných za výchovu, nebo dítěte nebo orgánu sociálně-právní ochrany. Umístění dítěte do dětského domova bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu lze také, avšak diagnostický ústav musí předat dětskému domovu potřebnou dokumentaci o dítěti (Zákon č.109/2002).

Zaměstnanec určený ředitelem zařízení zajistí převzetí dokumentace dítěte a provede s dítětem vstupní pohovor. Seznámí dítě s vnitřním řádem zařízení, s právy a povinnostmi dítěte, s organizací a s režimem zařízení, zařadí dítě do rodinné skupiny nebo výchovné skupiny a přidělí mu lůžko, osobní skříňku a osobní potřeby (vyhláška 438/2006 Sb).

Dětský domov zpravidla pečuje o děti ve věku od tří do osmnácti let (nejdéle pak do 26 let), pro některé děti je dětský domov jediným domovem, jiný nemají (Dostupné z: www.ddpardubice.cz).

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí

dětského domova. Do dětského domova mohou být také umíst'ovány nezletilé matky spolu s jejich dětmi (Sbírka zákonů 109/2002).

Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina. V dětském domově ji tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Děti jsou zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se pak zařazují do jedné rodinné skupiny (výjimečně je možné je zařadit do rozdílných skupin, zejména z výchovných, vzdělávacích nebo zdravotních důvodů). V dětském domově je možné zařídit nejméně dvě, nejvíce však 6 rodinných skupin. Děti se do výchovných skupin řadí s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby (Kopřivová, 2006).

2 ÚSTAVNÍ PÉČE – PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝCHODISKA

Z názvu „dětský domov“ vyplývá, že klientem dětského domova je dítě. Jak již bylo zmíněno výše, z pravidla dítě ve věku od 3 do 18 let. Dítě se do dětského domova dostává, jelikož rodiče nejsou schopni dítě řádně zaopatřit a vychovávat. Avšak mnohé děti (zejména ty, u kterých při odebrání z péče rodičů nehrálo hlavní roli násilí) své rodiče bezmezně milují a není pro ně snadné se ze dne na den bez nich obejít. Sama jsem byla svědkem toho, že ač dítě, které díky nezodpovědnosti rodičů žilo ve stanu bez jakéhokoli materiálního zázemí, rodiče bezmezně milovalo a obdivovalo.

Každý z nás se potřebuje alespoň v některých situacích o někoho opřít, ale existují lidé, kteří tuto možnost nemají – jsou jimi děti z dětských domovů.

2.1 Klient dětského domova

K tomu, aby člověk pochopil, jak dlouhou cestu musí ujít osamělé dítě, by bylo dobré přenést se do vlastních dětských let. Do dětství, které nám většinou připomíná klid, pohlázení, bezpečí, spokojenost a radost. Zázemí – domov. Všechny zmiňované potřeby dítě v dětském domově nemá v dostatečné míře nebo je postrádá úplně. Jednoho dne se dítě bez tolik potřebné lásky a péče ocitne samo a jeho život je ohrožen (Hympl, Cechl, 2013).

„Úzkost u dětí není nic jiného než vyjádření toho, že děti pociťují ztrátu milované osoby“

Sigmund Freud

2.1.1 Batolecí věk

V batolecím věku (2-3 roky) se rozvíjí vědomí sociální příslušnosti jako součást sebepojetí, dítě získává pocit rodinné soudržnosti. Jeho příslušnost k rodině, rodičům i ostatním lidem, kteří se k ní řadí, je pro ně velice důležitá. V ohraničeném rodinném společenství se učí mnoha sociálním dovednostem, získává potřebnou jistotu, a teprve když je dostatečně připraveno, může rozšířit své sociální teritorium, aniž by se cítilo nejisté (Matějček, 1999).

To znamená, že pokud je dítě v tomto období umístěno do některé z ústavních péčí, obvykle strádá a ztrácí pocit jistoty, který je důležitý pro jeho celkový rozvoj osobnosti.

V batolecím období dochází k výraznému rozvoji mnoha schopností, dovedností i celé dětské osobnosti. Dítě se stává samostatnějším, je aktivním subjektem, je si vědomo své vlastní existence a svých možností. Základním rysem batolecího věku je osamostatňování se a uvolňování některých vazeb. Na konci období většina dětí začíná navštěvovat mateřskou školu a častěji se setkává se svými vrstevníky (Vágnerová, 2014).

Pro dítě batolecího věku je důležité i teritorium domova. Je to místo, které dobře zná a kde se může cítit bezpečně. V rámci domova se rozvíjejí jeho vztahy s blízkými lidmi, které dosahují žádoucího stupně intimity a jsou proto odlišné od ostatních. Vědomí domova si děti vytvářejí již na konci kojeneckého věku, v batolecím období mají své intimní teritorium jasně vymezené (Matějček, 2004).

2.1.2 Předškolní období

Předškolní období trvá od 3 do 6-7 let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, nástupem do školy. Ten s věkem dítěte sice souvisí, ale může se pohybovat v rozmezí jednoho eventuálně i více let. Předškolní věk je charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě a diferenciací vztahu ke světu. V jeho poznání dítěti pomáhá především představivost. Dítě své představy přizpůsobuje vlastním možnostem, poznáním i aktuálním potřebám. Předškolní věk je označován také jako období iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit tak svoje kvality (Vágnerová, 2014).

Z toho pak zřejmě plyne, že děti, jež se dostanou do dětského domova v tomto období si to kladou za vinu. Mají pocit selhání a myslí si, že něco „pokazili“.

2.1.3 Školní věk

Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě v této souvislosti získává novou roli, stává se školákem. Dítě si uvědomuje, že prvotní vstup do školy z něj činí školáka, a že se něco podstatného změnilo. Škola ovlivňuje další rozvoj dětské osobnosti, způsob prožití celého zbývajících dětství a projeví se i v oblasti sebehodnocení. Školní úspěšnost může být rozhodující nejen z hlediska sebepojetí, ale i pro další životní směřování. Školní věk pak můžeme rozdělit do tří dílčích fází:

- raný školní věk – přibližně 6-9 let, je pro něj charakteristická změna sociálního postavení stimulující další vývoj dětské osobnosti; dítě se učí číst, psát a počítat,

- střední školní věk – trvá od 9 do 11-12 let, jde o období relativního klidu, dalo by se říci, že se jedná o fázi přípravy na dobu dospívání, dítě si vytváří určitou pozici ve škole a plynule se rozvíjí ve všech oblastech,
- starší školní věk – je to období 2. stupně základní školy, trvá do ukončení povinné školní docházky tzn. přibližně do 15 let; z biologického hlediska se jedná o období pubescence- první fáze dospívání a odpoutávání se od rodiny (Vágnerová, 2014).

2.1.4 Adolescence

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje jednu dekádu života, od 10 do 20 let (Vágnerová, 2014).

Podle Hartla, je rozdíl také ve stanovení hranice adolescence u chlapců a dívek. Dívky se dle něj v období adolescence nacházejí mezi 12. a 18. rokem života a chlapci pak mezi 14. a 20. rokem (Hartl, P., 2000)

V tomto období dochází ke komplexní změně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Průběh dospívání je závislý na konkrétních kulturních a společenských podmínkách, z nichž vyplývají požadavky a očekávání společnosti ve vztahu k dospívajícím. Je to období hledání se a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout proměnu sebe samého, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity (Vágnerová, 2014).

Typické znaky adolescence dle Vágnerové (2014):

- v tomto období často dochází k prvnímu pohlavnímu styku,
- mezníkem je ukončení základního vzdělání, následný nástup na střední stupeň vzdělávání a současně také ukončení této profesní přípravy,
- dosáhnutí plnoletosti v období adolescence, tzn. 18 let a člověk se stává zodpovědným za své jednání a činy.

Vágnerová (2015) dělí adolescenci na dvě období: raná adolescence a pozdní adolescence. Raná adolescence je pak datovaná přibližně mezi 11.-15. rok a pozdní adolescence pak trvá od 15 do 20 let, s určitou individuální variabilitou.

Avšak Macek (2003) rozděluje toto období do fází tří:

- časná adolescence – od 10 do 13 let, v tomto období dominují pubertální změny; první projevy biologických a fyzických změn; zvyšuje se zájem o vrstevníky opačného pohlaví, který je posilován pohlavním pudem a výskytem sekundárních pohlavních znaků,
- střední adolescence – většinou datovaná od 14 do 16 let, jedná se o období největšího bilancování, hodnocení a úvah; v tomto období se adolescenti začínají jinak oblékat, snaží se od ostatních nějakým způsobem lišit (ať se jedná o styl odívání nebo např. o styl hudby jež poslouchají); jedná se o období hledání vlastní identity,
- pozdní adolescence – datovaná většinou od 17 do 20 let (někdy i později), je to fáze, kdy jedinec explicitně směřuje k dospělosti; velké množství dospívajících v této fázi končí se studií a snaží se nalézt pracovní uplatnění; posiluje se potřeba někam patřit, podílet se na něčem a něco s druhými sdílet; šíře změn záleží také na tom, do jaké míry se adolescenti chtějí v tomto smyslu osamostatnit.

Přibližování se dospělosti klade na adolescenty velkou zátěž, dochází k ukončení procesu separace ze závislosti na rodině, dochází také k transformaci postoje k hodnotám uznávanými rodiči. Člověk v adolescentním věku často neuvažuje o potřebách svých rodičů, a pokud o nich ví, nepovažuje je za důležité. Tato bezohlednost, která se může projevovat u dětí v dětských domovech také ve vztahu vychovatel – dítě, většinou vyplývá z adolescentního egocentrismu (Vágnerová, 2014).

Adolescent se často domnívá, že se každý dychtivě zajímá o jeho názory, je mnohdy bezohledný a přeceňuje své možnosti a důležitost. Adolescenti mnohdy zakládají internetové blogy, píšou deníky a zajímají se o prožívání věcí svých vrstevníků. Více však pochybují a nestačí jim jen stručná odpověď, chtějí vědět víc. Dospělí je proto mohou často považovat za bezohledné, avšak tato zvědavost a egocentričnost k období adolescenta patří (Thorová, 2015).

Starší adolescenti pak získávají nové sociální role, které mohou být ceněny, ale i odmítány a považovány za předčasné a omezující. Vágnerová (2015) udává tyto:

- předprofesní role, která směřuje k dosažení určité sociální pozice,
- profesní role, která je předpokladem k dosažení ekonomické a sociální soběstačnosti,

- role člena určité skupiny s níž se dospívající ztotožňuje,
- role blízkého přítele na něhož se lze spolehnout a s nímž je možné sdílet zážitky,
- partnerská role, která uspokojuje potřebu blízkého, emočního a sexuálního vztahu.

Já mohu říci, že co se týče vztahu adolescent – rodič, to stejné bychom mohli chápat ve vztahu adolescent – vychovatel. Při kontaktu s dětmi v dětských domovech jsem se u lidí v tomto věku mnohdy setkávala s přehnanou kritikou k vychovatelům. Adolescenti často kritizovali výchovné způsoby svých vychovatelů, naznačovali, že oni by to udělali jinak a lépe. Avšak pokud by se měli na někoho v nesnázích obrátit, byli by to právě tito vychovatelé, což si myslím, že je také obdobné. Adolescenti často kritizují své rodiče, ale když nastane problém, vědí, kam se obrátit o pomoc.

V souvislosti s naším tématem nutno podotknout, že v poslední fázi převážná většina adolescentů opouští dětské domovy a zařizují si vlastní život. Přichází tedy období velkých změn a pro čerstvě dospělého člověka je toto období mnohdy velice obtížné samo o sobě, natož pak když se má sám ze dne na den postavit na vlastní nohy.

2.2 Důvody umístění dětí do dětského domova

Rodina je specifická primární malá skupina, která je charakterizována jako společenská instituce, tvořící důležitý „stavební kámen“ lidské společnosti, neboť má řadu významných společenských funkcí a také se v ní uskutečňuje primární socializace dítěte (Nakonečný, 2009).

Pokud se jedná o rodinu harmonickou, zůstává rodina jedinečným a nenahraditelným prostředím. V případě, že se v rodině vyskytují některé krizové jevy, může se toto prostředí stát pro výchovu a vývoj dítěte naprosto nevhodné a stresující a pro zdravý růst dítěte je pak vhodnější ústavní péče (Nakonečný, 2013).

Vocilka (1999) uvádí šest takovýchto krizových jevů:

- alkohol a závislost na jiných návykových látkách,
- zneužívání a zanedbávání dítěte,
- nízká sociální úroveň rodiny,
- trestná činnost rodičů,
- prostituce,
- nezvládnutí výchovy.

Alkohol a jiné návykové látky

Alkohol patří k nejčastějším příčinám umístování dětí do dětských domovů. Alkoholismus je běžně chápán jako nadměrná či pravidelná konzumace alkoholických nápojů spojená s nebezpečím (Petrušek, 1996).

Jedná se o snadno dostupnou drogu, která má při nadměrné konzumaci jedním nebo oběma rodiči velmi nepříznivý vliv na vývoj a výchovu dítěte. Konzumace velkého množství alkoholu má samozřejmě také negativní vliv na správné fungování celé rodiny. Rodič závislý na alkoholu přestává plnit nejen roli rodiče, ale často také profesní roli, takže se dostává také do finančních problémů. Dítě které vyrůstá v rodině alkoholika ztrácí pocit jistoty, bezpečí a lásky.

Závislost je psychický respektive fyzický stav, který navzdory psychickým a fyzickým nevýhodám je pocíťován jako nepřekonatelná touha po určité substanci nebo chování, kterou člověk nemůže řídit a je jí ovládán (Nakonečný, 2013).

Zneužívání, týrání a zanedbávání dítěte

Zneužívání a týrání dítěte se stává dalším častým důvodem pro odebrání dítěte a umístění jej do ústavní péče. Vágnerová (2008) uvádí, že se jedná o tělesné, duševní nebo společenské ublížení dítěti, které vzniklo úmyslným a nenáhodným jednáním rodičů nebo jiné osoby a je ve společnosti bráno jako nepřijatelné. Fyzické a psychické týrání a zneužívání spolu se zanedbáním péče se v literatuře často zmiňuje pod zkratkou CAN (Child Abuse and Neglect – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte).

Nízká sociální úroveň rodiny

V současné době je tento důvod odebrání dětí z péče rodičů velice diskutován. Neměl by být jediným důvodem pro odebrání dítěte z péče rodičů. Zvláště pokud rodiče o dítě jinak projevují zájem je toto opatření krajně nevhodné. Avšak existují případy, kdy dítě vyrůstá ve značně nevyhovujících podmínkách (nečistota, špatné hygienické návyky apod.) a odebrání je zejména v zájmu zdraví dítěte. Je důležité poukázat, že mnohdy se v těchto případech jedná rovněž o rodiče se sklonem k alkoholismu (viz- bod výše) nebo trestné činnosti.

Trestná činnost rodičů

V případě, že je rodiči nařízen výkon trestu odnětí svobody a není, kdo by jej ve výchově zastoupil (babička, druhý rodič, apod.) stává se ústavní péče jediným možným řešením. Nehledě na to, že rodič, jež má problémy se zákonem a páchá trestnou činnost ohrožuje správný morální vývoj dítěte.

Prostituce

Jedním z důvodů pro odebrání dítěte do ústavní výchovy může být také prostituce matky. Prostituce je institucionalizovaná forma poskytnutí sexuálního styku za peníze nebo jinou úhradu (Nakonečný, 2013).

Tento problém je pro dítě nepříznivý nejen proto, že matka, která v noci provozuje prostituci je přes den unavená a svému dítěti se náležitě nevěnuje, ale hlavně proto, že tímto jednáním ohrožuje morální výchovu dítěte. Prostituce bývá způsob, jakým se některé matky snaží dostat z nepříznivé sociální situace rodiny.

Nezvládnutí výchovy

Výchovné problémy se mohou také stát jedním z důvodů pro odebrání dítěte z péče rodičů. Příčinou může být mnohdy negativní zkušenost z dětství- rodiče vlastně neví jak dítě vychovávat, protože sami byli svými rodiči špatně vedeni. Dalším z důvodů nezvládnutí výchovy může být problémové chování způsobeno špatnou volbou skupiny přátel, kteří jsou také problematictí. Zde někteří rodiče selhávají a nedokáží tento problém vyřešit.

2.3 Působení dětského domova na psychiku dítěte

Vezmeme-li v potaz fakt, že každé dítě přichází do dětského domova v jiném věku, musím zdůraznit, že ne všechny problémy se týkají těchto dětí stejnou měrou. Ale v určitém měřítku se vyskytují u všech dětí svěřených do ústavní péče. Jiný bude příběh dítěte, které se dostalo do dětského domova z kojeneckého ústavu a tudíž si ani na své biologické rodiče nevzpomíná a jinak se bude ústavní péče odrážet například na dítěti, jež se sem dostalo v souvislosti se zanedbáváním či sexuálním zneužíváním. Každé dítě je individualitou a shodné situace je mohou ovlivnit odlišným způsobem. Avšak existují psychické problémy, které se objevují u valné většiny těchto dětí (ne-li u všech). Kritickým obdobím pro vývoj dítěte je zejména období mezi prvním až třetím rokem života (Matějček, 1999).

2.3.1 Psychická deprivace

Psychická deprivace je stav, kdy člověk dlouhodobě nemá dostatečnou příležitost k uspokojení některé ze svých základních psychických potřeb. Nejčastěji se jedná o potřebu citového vztahu, pocitu porozumění apod. Následkem psychické deprivace může dojít k narušení kognitivního a motorického vývoje dítěte nebo k narušení vývoje osobnosti (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009).

Deprivační zkušenost může být příčinou narušení osobnostního vývoje, které se projevuje ve vztahu k jiným lidem, ale i k sobě samotnému (Langmeier a Matějček, 2011).

U dětí se nejčastěji setkáváme s deprivací afektovanou, smyslovou, částečnou, psychickou a deprivací mateřské péče. Psychickou deprivaci vysvětlujeme jako stav, který vzniká neuspokojením některé ze základních psychických potřeb v dostatečné míře a po dlouhou dobu. S pojmem deprivace úzce souvisí pocit frustrace, jedná se o nemožnost uspokojit již aktivovanou potřebu kvůli nějaké překážce. Pokud je dlouhodobá může vyústit v deprivaci (Langmeier a Matějček, 2011).

Nakonečný (2013) frustraci popisuje jako situaci bariéry při dosahování určitého cíle. Podstatným znakem situace frustrace je zmaření nějakého uspokojení nebo vyhlídky na uspokojení.

Matějček vymezuje základní potřeby dítěte, jež by měly být uspokojovány, aby nedocházelo k psychické deprivaci:

- potřeba dostatečného přísunu přiměřených a proměnlivých vnějších podnětů– tzn., že se člověk nebude nudit, ale zároveň nebude podněty přemáhán,
- potřeba stálosti, řádu a smyslu v podnětech- tuto potřebu můžeme nazvat jako potřebu „vést smysluplný život“,
- potřeba závislosti – tato potřeba by měla být chápána jako citové pouto, zejména v raném věku je pro člověka tato potřeba velice důležitá a zásadní pro jeho emociální rozvoj v budoucnosti,
- potřeba autonomie – tato potřeba zahrnuje potřebu vlastní identity, potřebu společenského uplatnění a společenské hodnoty, při uspokojení této potřeby člověk nachází zdravé vědomí svého já,

- potřeba otevřené budoucnosti–tuto potřebu můžeme chápat jako životní perspektivu, děti v dětských domovech často žijí přítomností, minulost potlačují a tak je pro ně vidina zdárné budoucnosti podstatnou potřebou.

Dle mých zkušeností děti v dětských domovech vyrůstají často v příjemnějším prostředí, než jakého se jim dostávalo u svých rodičů. Je o ně materiálně postaráno, avšak lásku, mateřskou péči a některé z výše uvedených potřeb často nedostávají vůbec nebo jen v malé míře. Je tedy na pracovnících ústavů, co nejvíce jim domácí péči a pocit domova vytvořit. Bohužel jedná se o nelehký a často nesplnitelný úkol. Vychovatelé se u dětí střídají a tak není možné navázat takové vztahy, jako je to v normální zdravé rodině. Proto by se měl klást důraz na to, aby děti pobývaly v ústavní péči co nejkratší dobu a pokud je to jen trochu možné, vracely se co nejrychleji zase domů. Bohužel u mnoha dětí je tato myšlenka nereálná a tak v ústavní péči zůstávají po celou dobu až do jejich plnoletosti.

Dle mého názoru citová deprivace a frustrace jsou často důvodem proč dítě, tedy již dospělý, při odchodu z dětského domova svůj nový start nezvládne. Z rozhovorů s lidmi, jež v dětských domovech pobývali, mi vyplynulo, že při odchodu cítili prázdnotu a beznaděj. Často protože nevěděli na koho se obrátit o pomoc a jak se svým životem naložit. Lidem, kteří se osamostatňují od svých rodičů, zůstává vnitřní pocit jistoty, že v případě životního neúspěchu se mají kam vrátit a o koho se opřít. Děti z dětských domovů mnohdy nemají kam se vracet.

3 PŘÍPRAVA NA DOSPĚLÝ ŽIVOT

Jak jsem již zmínila, jelikož děti z dětských domovů většinou nemají žádné pevné zázemí, je příprava na dospělý život a osamostatnění se velice podstatná. Tito lidé mohou samozřejmě využít např. služeb domovů na půl cesty, ale ne všichni této možnosti využít chtějí. Většina z nich se těší, že budou žít sami, bez ústavního řádu a bez vychovatelů, kteří už nebudou říkat, co se smí a nesmí. Tento postoj si spojují právě s obdobím adolescence a je přirozený. Avšak je nutné připomenout, že tito lidé často nemají představu, jak to v běžném životě chodí. Ač můžeme slyšet, že děti jsou v ústavní péči vedeni k samostatnosti, ne vždy tomu tak je.

V dětském domově v Konici mi „teta“ (tak označují děti v dětských domovech své vychovatelky) Nad'a řekla, že největší problém spatřuje v tom, že děti se mnohdy na odchod z dětského domova těší, protože si myslí, že „venku“ je čeká nový a lepší život. Často se setkávají s případy, že čerstvě zletilý člověk, třeba již v den svých osmnáctin, podepíše smlouvu o ukončení ústavní péče a odchází. Aniž by dokončil středoškolské vzdělání, vezme nohy na ramena a myslí si, že všechno sám zvládne. Často se pak vedení dětského domova dozvídá o jejich ne příliš pozitivním začátku.

Podle mých osobních zkušeností, děti mají čtyři základní problémy, a to:

- zajistit si bydlení a být schopen platit nájemné,
- zajistit si a udržet práci,
- umět si vyřídit oficiální záležitosti (úřady, banky) a včas za služby zaplatit,
- navázat hodnotné partnerské vztahy a udržet si je.

Podle výzkumu agentury Ipsos z roku 2015, jsou pro děti na odchodu z dětských domovů hlavními problémy:

- nedostatek praktických informací pro život – zařizování na úradech, děti neznají téměř žádné neziskové organizace, které by jim při odchodu mohly být nápomocné,
- děti v dětských domovech jsou příliš fixované na vychovatelky – tento fakt se stává problémem při odchodu, kdy děti nemohou nadále počítat s jejich pomocí,
- tyto děti jsou systematicky znevýhodněny především v oblasti vzdělávání – většina dětí má pouze výuční list, což omezuje jejich uplatnění na trhu práce.

Dále výzkum uvádí, že 57% dětí, jež opouští dětský domov, má jasnou představu, jak bude vypadat jejich první rok samostatného života. To však neznamená, že představa se vždy ztotožní s realitou.

Ze 100 dotazovaných respondentů 29 odpovědělo, že největší obavy mají z nalezení práce, 19 dotazovaných se nejvíce obává hledání bydlení, 15 dětí odpovědělo, že se bojí finančních potíží, 13 životní změny a nové životní etapy, 11 dětí se obává nutnosti stát na vlastních nohou a být sám za sebe zodpovědný, 13 z dotazovaných se pak bojí samoty a ztráty přátel (Dostupné z: www.ipsos.cz).

Studie ESPAD (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách) ukázala, že v rámci dětských domovů není obecně vyšší zkušenost s užíváním drog, z individuálních rozhovorů však vyplynulo, že drogy často byly zlomovým momentem v životě dětí z dětských domovů. V rámci výzkumu realizovaném na dětech před odchodem z dětských domovů je poměr nezletilých, kteří mají zkušenost s lehkými drogami stejný jako u dětí žijících v rodinném prostředí (Dostupné z: www.drogy-info.cz).

Polovina dotazovaných odpověděla, že největším rizikem po odchodu z dětského domova pro ně bylo bezdomovectví. U třetiny dotazovaných po odchodu z dětského domova došlo k finančním potížím, zadluženosti a exekucím. Čtvrtina dotazovaných pak přiznala, že byli zapojeni do krádeží a jiné kriminální činnosti.

U několika případů došlo k tomu, že respondenti měli v průběhu odchodu krizové momenty spojené s prostitucí či jinou činností v rámci sexuálních služeb (Dostupné z: www.ipsos.cz).

3.1 Odchod z ústavní péče – legislativní východiska

V zákoně č. 109/2002 Sb. nalezneme za jakých podmínek je dítě z dětského domova propouštěno a na co má nárok. Dle § 24 odst. 1 je ředitel dětského domova povinen dítěti zajistit sociálního kurátora, informovat v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný okresní úřad o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení a to nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte. Je také povinen zajišťovat realizaci programu rozvoje osobnosti dítěte a vést o ní záznamy.

Dle § 24 odst. 5 ředitel zařízení ukončí pobyt dítěte v zařízení, dosáhne-li zletilosti, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání nebo dosáhne-li věku

19 let, byla-li mu prodloužena ústavní výchova nebo ochranná výchova, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvává do ukončení přípravy na povolání.

Dále nám zákon č. 109/2002 Sb. říká, že dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení z důvodů uvedených v § 24 odst. 5 písm. b) a c), se podle jeho skutečné potřeby v době propouštění podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek. Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, a dále je dítěti i po opuštění zařízení poskytována poradenská pomoc při řešení tíživých životních situací.“

Zákon však neupravuje povinnost dítěte se kurátorovi nějak hlásit nebo o pomoc v tíživé situaci žádat. Tato volba je pak už jen jeho volbou.

Tyto informace by bylo možné tedy shrnout tak, že dítě dětský domov opouští po dosažení plnoletosti nebo po ukončení přípravy na povolání (je tedy možné zůstat až do 26 let, ale tyto případy jsou velice ojedinělé). Dítě dostává jednorázový peněžitý příspěvek, který však činí maximálně 15 000 Kč. V dnešní době jsou sice dětské domovy přizpůsobeny tak, aby co nejvíce nahrazovaly rodinné zázemí, ale dle mých zkušeností a poznatků, toto prostředí nikdy domov nenahradí a tato péče o děti z dětských domovů je v tomto ohledu nedostatečná. Mladý člověk, který má za zády rodinu se má vždy v případě nouze na koho obrátit. Lidé vychovaní v dětských domovech však nikoho nemají a jejich začátek by měl být dle mého více monitorován a podporován.

Lze tedy konstatovat, že současná legislativa těmto dětem moc nepomáhá, vzhledem k tomu o jak velký problém se jedná a jsou zde značné mezery v zákonu.

3.2 Podpora ze strany dětského domova

Jelikož děti odcházející z dětského domova nemají většinou nikoho, kdo by jim pomohl a byl jim v tíživých situacích nápomocný, přebírá tuto roli dětský domov – respektive vedení domova a vychovatelé.

Mezi základní dovednosti, které by dítě mělo mít, patří schopnost umět hospodařit. Děti jsou tedy domovem vedeny k tomu, aby byly schopné se o sebe samy postarat. Je tedy dnes již běžné, že dětské domovy již ve většině případů jsou vlastně rodinné skupinky, kde každý má svou úlohu. Děti se učí domácím pracím, střídají se ve vaření a v přípravě studených pokrmů. V dnešní době děti již vědí, jak se jídlo připravuje (Dostupné z: www.hks.cz).

V dětském domově v Konici děti o víkendu samy nakupují, aby měly přehled, co kolik stojí a jak nákup uskutečnit. To považují za velmi přínosné a myslím si, že dětem to pak život mimo dětský domov velice usnadní. S přípravou na budoucí život také souvisí příprava na budoucí povolání.

Existují dětské domovy, kterým při výběru vhodné školy pomáhá psycholog, který pak vyhodnotí přednosti dítěte a školu mu doporučí. Jiné domovy, které tuto možnost nemají, pak přebírají tuto zodpovědnost samy. Dětské domovy uvádějí, že se snaží vycházet ze zájmů a potřeb dítěte a také z jeho dosavadních školních výsledků, avšak od absolventů dětských domovů jsem často slyšela, že na výběr moc neměli. Že prostě vedení rozhodlo a na výběr měli ze dvou možností. Je také důležité dbát na to, aby dítě s vybraným oborem pak našlo snadno uplatnění v běžné praxi a nedocházelo pak k problémům s hledáním zaměstnání. Dalším důležitým bodem je, učit děti jakési finanční gramotnosti a zodpovědnosti. Děti dostávají kapesné dle věku a jsou to pak pouze jejich peníze a záleží na nich, jak s těmito penězi naloží. Vhodné také je na dětech od určitého věku nechávat vyřizování oficiální, což dle mých zkušeností není časté. Jen jednou jsem se setkala s tím, že si dívka z dětského domova vyřizovala občanský průkaz. V jiných případech byly děti s „tetou“ a tuto záležitost za ně vyřizovala spíše ona.

3.2.1 Bydlení

Jak jsem zjistila v dětském domově v Konici, ve většině dětských domovů pomáhá vedení a vychovatelé dětem, které jsou na odchodu s nalezením nového bydlení. V mnohých případech tuto pomoc může nabídnout také sociální kurátor. Některé domovy pak mají k dispozici „startovací byty“, jedná se o bytové jednotky, kde pobývají dvě či tři děti a než si naleznou vlastní bydlení, mohou zde po určitou dobu pobývat.

Další z možností je obrátit se na Domovy na půli cesty, Azylové domy nebo Centra sociální pomoci. Někdy se však můžeme setkat se situací, kdy dětský domov dětem v tomto směru nepomůže a tato starost zůstává pouze na něm.

Objevují se rovněž případy, kdy se dítě po odchodu z dětského domova navrácí do své původní rodiny. Bohužel jen výjimečně se stává toto řešení pro dítě příznivým. Většinou děti po krátké době zjistí, že toto řešení situace nebylo správné, jelikož se jedná převážně o rodiny, které špatně fungují, často převládá agrese, alkoholismus a tak se může stát, že toto prostředí stáhne dítě na samé dno.

3.2.2 Zaměstnání

V případě hledání zaměstnání je situace podobná jako s bydlením. Některé dětské domovy děti podporují, motivují a využívají svých kontaktů s úřady práce. Snaží se tedy, aby dítě při odchodu mělo jistotu finančního zabezpečení a aby se ze dne na den neocitlo na ulici (Kopřivová, 2006).

Jak jsem již zmínila výše, je v tomto případě také důležitý výběr školy či učiliště a vhodného oboru, který by měl dítě naplňovat a bavit. Hledání práce je pak pro člověka daleko jednodušší.

Příprava na odchod by neměla být záležitostí pár posledních let těsně před odchodem dítěte. Dětský domov by dítě měl vést k zodpovědnosti a praktičnosti celou dobu jeho pobytu v zařízení. Je to pro děti, které nemají jiné zázemí a vzory velice podstatné.

4 MOŽNOSTI BYDLENÍ PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Smutnou statistikou je, že řada bezdomovců za sebou má dětství v dětském domově. Je to tak zřejmě proto, že ústavní péče bohužel rodinné zázemí nikdy nenahradí a tito lidé se často dostávají po ukončení ústavní péče do existenčních problémů. Jak již z důvodu ztráty práce a nenaspořené peněz k zaplacení nájemného, tak také proto, že si v běžném životě často nevědí rady. Níže nastíním možnosti bydlení po opuštění dětského domova.

4.1 Domy na půli cesty

Domy na půli cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob (Dostupné z: www.dumnapulicesty.cz).

Sociální služba obsahuje tyto základní činnosti:

- poskytnutí ubytování,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (www.socialnisluzby-ipjmk.cz).

Základní činnosti při poskytování sociální služby se v domech na půl cesty zajišťují dle ustanovení § 23 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Maximální výše úhrady za poskytování sociálních služeb v domech na půl cesty činí za úkony uvedené v odstavci 1 písm. a) 130 Kč denně celkem, včetně provozních nákladů souvisejících s poskytnutím ubytování.

Domov na půli cesty není pokračovací zařízení ústavní péče, jakou je dětský domov. Je to zařízení, které má svá pravidla a je třeba je dodržovat. Poskytuje ubytování,

zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, nabízí sociálně terapeutické činnosti a v neposlední řadě napomáhá při obstarávání osobních záležitostí.

4.2 Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Je to zařízení pro osoby, které v dané situaci neumí nebo nemohou situaci řešit jiným způsobem. Nabízejí základní služby jako je poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (www.socialnisluzby-ipjmk.cz).

Základní činnosti při poskytování sociální služby se v azylových domech zajišťují dle ustanovení § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Ubytování v azylových domech by zpravidla nemělo převyšovat jeden rok, někdy však poskytují ubytování až dva roky. Azylové domy někdy žádají pro poskytnutí svých služeb potvrzení o měsíčním příjmu, nebo alespoň potvrzení o příjmu v podobě sociálních dávek.

Azylové domy se dělí také podle toho, komu službu poskytují:

- azylové domy pro ženy,
- azylové domy pro muže,
- azylové domy pro matky s dětmi.

4.3 Další možnosti ubytování

Mezi další možnosti ubytování, kterého absolventi využívají je např. využití ubytování na vysokoškolských kolejích, ale vzhledem k faktu, že studium na vysoké škole není u dětí z dětských domovů standardem, je tento způsob ojedinělý (Kopřivová, 2006).

Rovněž je třeba brát v potaz, že za kolejní ubytování je placené, proto je nutné mít zaměstnání alespoň na vedlejší pracovní poměr nebo dlouhodobou brigádu. Jak jsem se však v dětském domově dozvěděla, je možné studovat, a současně být stále uživatelem dětského domova. Dětský domov pak ubytování na vysokoškolských kolejích hradí, jestliže univerzita není v dosahu dětského domova.

Další z možností jsou ubytovny (ubytovací zařízení určená k přechodnému bydlení), které jsou alternativou hotelového ubytování. Ty ale dle mého názoru problém neřeší, protože neposkytují klientovi možnost poradenství nebo výpomoci.

Další, a také alespoň z počátku nejvyhledávanější možností, je pak možnost pronájmu vlastního bytu či garsonky – na tuto možnost se děti v dětských domovech těší nejvíce, nicméně i zde je potřeba mít stabilní zaměstnání a odpovídající výdělek.

5 INKLUZE

Jand'ourek (2001) sociální inkluzi vymezuje jako vyšší stupeň integrace postižených nebo znevýhodněných jedinců do společnosti a jejích institucí.

Často se zmiňuje také pojem sociální integrace, to je nejvyšší úrovní socializace, jedná se tedy o proces začleňování člověka do společnosti (Hájková - Strnadová, 2010).

Inkluze vychází z anglického překladu „*to beincluded*“, což znamená být zahrnut, či být úplnou součástí. Opakem inkluze je segregace, kterou definujeme jako stav, kdy je dotyčný vyloučen ze společnosti nebo se sám pro svůj defekt ze společnosti vyčleňuje.

Mladí dospělí, jež po odchodu z dětského domova, který je ústavním zařízením, se ze dne na den ocitají v nové situaci, která pro ně byla dříve zcela neznámá. Musí se o sebe postarat sami. Jejich životní situace je však determinována předchozím pobytem v ústavní péči. V důsledku dlouhodobého pobytu se tak může u nich projevit tzv. syndrom ústavní závislosti, kdy je u takového člověka snížena schopnost adaptace na civilní život. Svěřenci tak mnohdy nejsou schopni uspokojovat své životní potřeby a žít samostatně (Matoušek, O. - Kroftová, A., 1998).

Inkluze tedy neznamena jen formální zahrnutí do společnosti, ale také přijetí ze strany ostatních členů skupiny. Vyžaduje uvědomění si, že každý člověk je odlišný.

V rámci klasifikace sociální integrace můžeme vymezit dle WHO osm stupňů integrace (Jesenský, 1998):

- Sociálně integrovaný – jedinec se může plně účastnit společenských činností.
- Inhibovaná účast – postižení vyvolává určitou nevýhodu, která znamená mírné omezení.
- Omezená účast – osoby se neúčastní plně obvyklých společenských činností, jejich postižení negativně ovlivňuje např. manželství, sexuální život apod.
- Zmenšená účast – osoby nejsou schopné navázat náhodné kontakty, účast na společenském životě je omezena na přirozené komunitární vztahy (rodina, domov apod.).
- Ochuzené vztahy – omezení ve fyzickém, psychickém nebo sociálním vývoji bez tendencí k zlepšení.
- Redukované vztahy – jedinec je v důsledku svého postižení schopen si udržovat vztahy pouze s vybranou skupinou či jedinci.

- Narušené vztahy – jedinec není schopen udržovat trvalé vztahy s ostatními lidmi, změny chování působí negativně i v prostředí přirozené skupiny.
- Společensky izolované vztahy – specifické případy segregace, kdy schopnost míry integrace je prakticky nezjistitelná.

Vítková (2005) pak udává, že v mezinárodním měřítku integrace rozlišujeme formy:

- Fyzická (lokální) – znamená přítomnost postižených a nepostižených na stejném místě.
- Funkční – aktivně se podílejí obě skupiny.
- Sociální – způsobuje, že všichni patří ke stejné skupině.
- Společenská – představuje skutečnou účast na kulturním a společenském životě.

Každým rokem se z ústavní péče do samostatného života zařazuje přibližně 250 mladistvých. Systém péče o mladistvé, kteří vyrostli v ústavní péči, je zcela nevyhovující. Tento systém nedostatečně připravuje mladistvé na odchod do samostatného života. Významné v této problematice jsou neziskové organizace, které se snaží o zlepšení a nápravu takto nastaveného systému. Bohužel stěžejní podpora ze strany státních institucí není dostatečná, intenzivní a koordinovaná (Dostupné z: www.hks.cz).

Neziskové organizace zabývající se inkluzí absolventů dětských domovů

- Projekt Najdi svůj směr, Nadace Terezy Maxové – cílem této nadace je zlepšit výchozí postavení absolventů dětských domovů při vstupu na trh práce, zlepšení úspěšnosti ve školním vzdělávání a iniciovat systémové změny v ústavní výchově (Dostupné z: www.equalcr.cz).
- Projekt Atd., Nadace Jana Pivečky – cílem je domáhat co nejlépe připravit děti z dětských domovů pro vstup do samostatného života (Dostupné z: www.pivecka.cz).
- Projekt Dom Tykadlo – jedná se o sociální službu, která je zaměřená na poskytnutí poradenství osobám, které vstupují do samostatného života bez podpory vlastní nebo náhradní rodiny (Dostupné z: www.dom-os.cz).
- Projekt Startovné do života, realizovaný fondem manželů Klausových – cílem je pomáhat jednotlivcům, kteří se z hlediska sociálního nebo zdravotního ocitli ve zvlášť obtížné situaci (Dostupné z: www.nadacnifondklausovych.cz).

- SOS dětské vesničky - organizace cílí na budoucí absolventy dětských domovů, ale také na dětské domovy a podporu jejich přípravy dětí na odchod ze zařízení (Dostupné z: www.sos-vesnicky.cz).

Jak lze z textu chápat, inkluze absolventů dětských domovů je tedy velice důležitá. Nejen pro absolventa samotného, ale také pro společnost. Je totiž pochopitelné, že člověk, jež se cítí být součástí nějakého celku (společnosti) si je daleko více sebejistý ve svém životě. Z toho pak plyne nižší míra nezaměstnanosti a trestné činnosti u těchto lidí. Je tedy na nás, vychovávat děti k toleranci a důvěře v lidi, kteří bohužel nepochází se stejně harmonických podmínek jako většina naší populace.

6 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE

Hlavním cílem výzkumné části je zjistit, do jaké míry jsou absolventi dětských domovů připraveni na život po odchodu z dětského domova. Předmětem šetření je také zjistit čeho se tito dospělí lidé obávají a z čeho mají po odchodu z ústavní péče strach. U těch, kteří již žijí normálním životem, mne pak zajímalo, s jakými problémy se setkaly ve spojení se svou minulostí v ústavní péči.

6.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření předkládané bakalářské práce je zmapovat nedostatky v inkluzi absolventů dětských domovů. Najít možnosti, které povedou k lepšímu zařazení absolventů do běžného života mimo ústavní péči. Na konkrétních případech monitorovat dosavadní rozvoj inkluze těchto mladých dospělých, včetně pokusu nahlédnutí do blízké budoucnosti.

V návaznosti na cíle této bakalářské práce jsem si vytyčila následující výzkumné otázky:

1. Jaké jsou problémy absolventů dětských domovů po odchodu z ústavní péče?

Problém shledávám především v nedostatečné připravenosti mladých dospělých, kteří často ihned po dosažení zletilosti z dětských domovů odchází. Týká se především finanční gramotnosti, přílišné důvěry nebo naopak nedůvěry v cizí osoby a nedostatečným vzděláním.

2. Jak děti v dětských domovech připravují na odchod z ústavní péče?

Jistě není v kompetenci všech pracovníků dětského domova děti připravovat na odchod ze zařízení, ale jsem přesvědčena, že existují značné mezery v přípravě na budoucí život.

6.2 Metoda výzkumného šetření

Výzkum byl realizován za pomoci kvalitativní strategie, která nám umožňuje odhalit a porozumět tomu, co je podstatou jevů, o kterých společnost často polemizuje.

Absolventy dětských domovů jsem získala prostřednictvím sociální sítě Facebook, kde jsem své přátele poprosila, zda nemají mezi svými přáteli vhodné adepty. Informace

o absolventech dětských domovů byla získána formou rozhovoru, díky kterému došlo k našemu sblížení a navázání osobního kontaktu. Jedná se o kvalitativní přístup.

Rozhovor je metoda, která slouží ke „*shromáždování dat o realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta.*“ (Chráska, 2007, s. 182).

Efektivnost rozhovoru do značné míry závisí na pracovníkovi, který dokáže navázat přátelský vztah s dotazovaným a vytvoří uvolněnou atmosféru. Pro rozhovor jsou stanovena určitá pravidla jako např. začít obecnými otázkami, zvolit přijatelný časový prostor, vhodně zvolit situaci, místo kde se rozhovor uskuteční apod. (Chráska, 2007).

V rozhovoru byl použit seznam předem připravených okruhů otázek. Další otázky pak vycházely z konkrétních situací. V rámci výzkumu jsem provedla rozhovory se čtyřmi respondenty, kteří se nacházeli těsně před odchodem z dětského domova nebo již opustili brány dětského domova. Z oslovených osob se jednalo o tři ženy a jednoho muže. Vzhledem k počtu dotazovaných nelze výzkumné závěry zobecňovat na celou populaci.

Bylo dbáno na to, aby otázky na sebe navazovaly v přirozené posloupnosti, proto jsem se v úvodu ptala na otázky identifikační, na život před umístěním do ústavní péče, během pobytu v dětském domově. Další otázky byly zaměřené na vzdělání a zaměstnání. Poté následovaly otázky vztahující se na průběh odchodu z dětského domova, včetně přípravy na tento odchod a následnou inkluzi.

V rámci přehlednosti jsem se rozhodla skupinu respondentů rozdělit do tří kategorií:

- Kategorie předodchodem z dětského domova (rozhovor č.1)
- Kategorie po odchodu z dětského domova do pěti let po odchodu (rozhovory č.2 a 3).
- Kategorie po odchodu z dětského domova od 10 let a více po odchodu(rozhovor č.4).

Konkrétně se zaměřuji na:

- rodinnou situaci – matka, otec, sourozenci, prarodiče, rané dětství, vztahy, vzdělání a povolání rodičů,
- životní cestu – odchod od rodiny, příchod do dětského domova, dětský domov,
- profesní dráhu – škola, vzdělání, zaměstnání, záliby,
- současnost – bydlení, práce, partnerský život.

Otázky, jež byly pokládány všem respondentům:

- Jaký je Váš věk?
- V kolika letech jste byl umístěn/umístěna do ústavní péče?
- Jaké byly důvody Vašeho umístění do ústavní péče?
- Stýkáte se se svými rodiči?
- Co Vám činilo problém v ústavní péči?
- Jak jste vybíral/vybírala druh středoškolského vzdělání?
- Byla volba oboru pouze Vaší volbou?
- Jak Vás dětský domov připravoval na odchod do samostatného života?
- Co Vás nejvíce překvapilo po odchodu z dětského domova?
- Měl/měla jste zajištěné bydlení/práci před odchodem z dětského domova?
- Jaká je Vaše současná situace?

6.3 Rozhovor č. 1 – Monika

S Monikou jsem se potkala na základě žádosti na Facebooku. Jelikož v okruhu svých přátel nemám nikoho, kdo by v dětském domově žil, rozhodla jsem se zkusit zapátrat mezi svými přáteli. Kamarádka, jež pracuje, jako sociální pracovnice mi po domluvě s Monikou zprostředkovala tento rozhovor a nutno podotknout, že od té doby jsem s Monikou často v kontaktu. Monika je dvacetiletá, velice pohledná dívka s vysokým intelektem a přehledem. Momentálně ukončuje středoškolské vzdělání a podala si žádost na jeden z bakalářských programů Univerzity Palackého v Olomouci.

Rodinná situace

Monika pochází z Konice. Spolu s matkou a jejím manželem (jež nebyl otcem Moniky) žila v malém městském bytě. Svého otce nikdy nepoznala a matka o něm zásadně nemluvila. Má dvě starší nevlastní sestry, které se brzy odstěhovaly, a Monika s nimi nyní žádný vztah neudržuje. Na svou matku nevzpomíná v dobrém.

„Každý den chodila domů opilá, vodila si domů hromadu přátel, kteří také popíjeli a já jsem nemohla spát. Když jsem se ozvala, že se mi to nelíbí, následoval výprask. Mnohdy mě vzbudili a nutili mne také se napít piva, matka se mě nikdy nezastala, jen se hloupě smála. Pokud měla špatnou náladu, zlostí mě uhodila do obličeje.“

Na svého otčíma také nevzpomíná ráda.

„Často se choval jako zbavený smyslů, nevím, zda tak jednal pouze v podnapilém stavu, ale často mě honil po bytě s nožem a vyhrožoval mi, že mne podřízne. Nikdy mi však nic zásadního neudělal.“

Když se naše řeč dostane k babičce, Monika se začne usmívat. Téměř si myslím, že to byl jediný člověk ke kterému Monika měla v dětství blízký vztah, ta mi to potvrzuje.

„Babička byla moc hodná, často jsem byla u ní přes víkendy. Starala se o mě a hezky se ke mně chovala. Bohužel umřela, když mi bylo šest. Od té doby to šlo s mojí matkou z kopce.“

Životní cesta

Do dětského domova se Monika dostala ve 13 letech. Avšak od svých 11 let bydlela u své kamarádky. Rodiče této kamarádky věděli o tom, jaké vládnu v Moničině rodině

poměry a tak se ujmuly její výchovy bez jakékoli žádosti o pomoc státu. Avšak ve třinácti letech Monika musela jít do dětského domova. Finanční situace v rodině kamarádky dále neumožňovala se o Moniku starat a tak se o jejím osudu rozhodlo takto.

„Chtěli mě dát do děčáku někam daleko od Konice, ale já jsem nechtěla. Mysleli si, že uteču za matkou, ale to mě ani nenapadlo! Slíbila jsem, že budu hodná a tak jsem taky hodná byla.“

Po prvním roce v dětském domově se Monika dověděla o smrti své matky, zemřela pravděpodobně na selhání organismu v důsledku alkoholismu.

„Když mi řekli, že je mrtvá, tak se mi ulevilo. Věděla jsem, že už mě nikdo nebude mlátit a obviňovat z vlastního neštěstí. Ne, nebrečela jsem. Líto mi to nebylo.“

Vzhledem k tomu v jakých Monika vyrůstala podmínkách, byl pro ni dětský domov pozitivní změnou. Měla radost z toho, že má svou čistou postel a nikdo jí nemůže ublížit. Velké problémy jí však z počátku dělalo dodržování ústavního řádu.

„Nebyla jsem zvyklá, že někdy je čas na učení, jindy zase na hygienu nebo na večeři. Matka mi nikdy nic nenařizovala. Vlastně jí bylo úplně jedno, jestli jsem naučená nebo ne.“

Během svého pobytu v dětském domově se Monika sblížila s jednou ze svých vychovatelek – tetou Nad'ou. Velice pěkně o ní mluví, a pokud se ptám, zda je někdo, na koho se může vždycky spolehnout, pesimisticky odpoví, že na nikoho. Po chvilce odmlčení však dodává:

„No, možná na tetu Nad'u, ale jinak fakt na nikoho. Nikomu se nedá věřit, vždyť i vlastní matka se na mě vykašlala.“

Profesní dráha

Ačkoli měla Monika na základní škole nadprůměrné výsledky, rozhodla se nastoupit na učební obor kuchař.

„Chtěla jsem být automechanik, ale ředitel mi řekl, že nejsem normální, že holka takovou práci dělat nemůže, tak jsem si vybrala tohle. Ale dělat to nebudu!“

V současné době Monika ukončuje nástavbové studium, které v červnu 2016 bude zakončovat maturitní zkouškou. Od září by pak chtěla nastoupit na Univerzitu Palackého v Olomouci.

Monika si je vědoma toho, že život po opuštění dětského domova nebude jednoduchý a tak si sehnala brigádu v nedalekém městě. Jedná se o prodej rychlého občerstvení, moc jí tato práce nenaplňuje, ale je na sebe hrdá, že si umí sama vydělat peníze.

„Je to hrozný, někdy se mi vůbec nechce, ale zase když vím, že za směnu dostanu skoro tisíc korun a že budu zase blíž svému snu, bydlet ve svém bytě, vždycky tam jdu.“

Příprava na odchod

Když se dostaneme k tématu odchodu z domova, Monika zvažní.

„Moc se těším až odsud vypadnu. Neznám nikoho, kdo by tu chtěl být dýl než je potřeba. Ale když vidím jak někteří dopadli, hrozně se bojím. Z kluků jsou tu většinou alkoholici a holky se buď vdají nebo to s nima taky nestojí za řeč. Proto chci jít na vysokou, aspoň nebudu muset ještě odejít.“

Když se Moniky ptám, zda dětský domov děti nějak vzdělává ve směru pozdějšího osamostatnění se, Monika dlouze přemýšlí a pak říká, že neví, ale že asi ne. Později však vypráví, že o víkendu děti chodí nakupovat potraviny samy, každý den musí pomáhat s přípravou večeře a o víkendu s přípravou oběda. Každý den má pak někdo z dětí úklidovou službu a zametá nebo stírá chodbu bytu. Úklid ve svém pokoji si děti realizují samy (musím říci, že Monika měla pokoj velice pěkně uspořádán a uklizen). Také co se týče hospodaření s penězi, připadá mi Monika vzdělaná. Sama si vydělala na mobilní telefon, jednou za měsíc si koupí kredit za 400Kč, občas něco na sebe a nyní si po naléhání tety, spoří měsíčně 350Kč – spoření si za pomoci tety Nadi zřídila sama. Vše hraří z brigády nebo kapesného. Co se týče úřadů, v patnácti letech si byla Monika na svou žádost vyřídít občanský průkaz sama, teta chtěla jít s ní, ale nakonec na ni počkala venku a Monika vše vyřídila sama. Avšak když chce nakoupit oblečení či školní pomůcky, vždy má tetu po ruce.

„Je už starší a tak má staromódní vkus, ale vždycky musí jít se mnou. Štve mě, že máme jen určitý rozpočet. Někdy se mi něco líbí a teta mi řekne, že to už mi koupit nemůže. Ale ostatní holky mají spoustu oblečení. Já toho tolik nemám. Ale koupím si teď sama něco z brigády.“

Ptala jsem se Moniky také, zda ví, kam by se obrátila o pomoc v případě, že by později přišla o práci nebo o bydlení, odpovídá stručně:

„To bych si asi hodila mašli. Nebo bych šla asi za tetou Nad'ou, třeba by mi pomohla. Víím, že existují Domovy na půli cesty, ale tam bych rozhodně nešla, už nechci nikoho poslouchat, chci žít sama.“

Žádné další organizace Monika nezná. Na otázku zda slyšela o nadaci Terezy Maxové, řekla že vůbec netuší, kdo Tereza Maxová je.

6.4 Rozhovor č. 2 – Libor

S Liborem mě seznámila Monika. Popravdě řečeno, moc se mu do rozhovoru zpočátku nechtělo, říkal, že nebude někomu odpovídat, a co je komu do jeho života. Když jsme se později osobně setkali, při jedné z mých návštěv Moniky, k rozhovoru svolil.

Libor dětský domov opustil před čtyřmi lety, ihned po dosažení plnoletosti. Jeho začátek nebyl zrovna růžový. Ostatně doposud to nevypadá, že by se Libor uměl s běžnými problémy standardně vyrovnat. Je pravidelným uživatelem marihuany a podle Moniky často pije alkohol, na naší schůzce dle mého názoru také nebyl úplně střízlivý.

Rodinná situace

Libor je jedním z dětí, jež nikdy nepoznaly své rodiče. O svých rodičích ani příbuzných nic neví. Údajně byl odložen kousek od brány nemocnice v den svého narození tam také jeho rodinný život skončil. V období puberty měl snahu své rodiče najít a poznat, bohužel bezúspěšně. Na jeho případu je zarážející fakt, že mu úřady za celých osmnáct let co pobýval v ústavním zařízení nebyly schopny poskytnout žádnou náhradní rodinu, která by se jej ujala. Libor je zdravý, není nijak handicapovaný, jen bohužel zůstal sám a to se mu handicapem stalo.

Životní cesta

Vzhledem k tomu, že se Libor brzy po narození dostal do kojeneckého ústavu a později pak do dětského domova, rodinou mu byly tety z dětského domova a děti, které se ocitly ve stejné životní situaci. Od osmi let pak sdílel pokoj se stejně starým chlapcem, kterého v rozhovoru oslovuje jako bratra. Žádný příbuzenský vztah však mezi sebou nemají. Na bytě se u nich střídaly vždy čtyři tety. Tři z nich Libor přijal velice dobře a dodnes na ně vzpomíná, třetí nastoupila na pozici vychovatelky- jinak také „tety“, v Liborových 13 letech a tak mu není tak blízká, jako tety, které zná od svého útlého dětství.

„Byla docela hodná, někdy nás seřvala, ale vždycky oprávněně, to zase jo. Jen jsme si prostě moc nesesdli, ale není to, že bych ji nenáviděl. To zase ne.“

Dětský domov ve kterém Libor pobýval, je již dlouho zaběhnutý jako dětský domov rodinného typu, každé patro patřilo jedné výchovné skupině, kde podle Libora pobývalo většinou 7-8 dětí. O děti se starají 4 vychovatelé.

„Pokoje jsme měli po dvou, měli jsme dvě koupelny, takže jedna byla pro kluky a druhá pro holky. Taky jsme měli společenskou místnost s televizí, no vlastně takový obývací. No a kuchyň, tam jsem musel pravidelně pomáhat a moc mě to teda nebavilo.“

Dále Libor vyprávěl, že ve svém volném čase se rád díval na televizi a hrál s chlapci fotbal, na otázku zda hrál i za nějaký místní tým, měl Libor hned odpověď.

„Chvilku jo, ale kluci tam byli hrozně namachrovaní, předháněli se v tom, kdo má jak drahé kopačky a někdy si ze mě utahovali, že já na takové nemám. Asi to nemysleli zle, ale tenkrát mi to hodně vadilo, tak jsem s fotbalem v týmu přestal a hrál dál jen tak venku.“

Dále Libor zmínil, že nejradši měl období Vánoc.

„Myslím, že některým děckám, co přišly do děčáku později, se o Vánocích hodně stýskalo po rodičích. Mě ne, já jsem si to užíval. Bylo to vždycky nejhezčí období, všichni byli na sebe hodní a i nějaké dárky jsme dostali. Sice ne všechno, co jsme si přáli, ale něco vždycky ano.“

Profesní dráha

Dle vyprávění Libora škola nikdy nebavila. Z vyprávění pak plyne, že ani jeho studijní výsledky nebyly dobré.

„Školu jsem nesnášel, základka byla ještě v pohodě, ale na učňáku to byla hrůza. Párkrát jsem skoro propadl, největší problém mi dělala matematika. Ale tety se se mnou pak začaly vždy víc učit a dohlížet na mě a tak jsem to uhrál na čtyřky.“

Když se jej ptám, proč si vybral obor obráběč kovů, řekl mi, že to nebyla až tak jeho volba.

„O tom kam po základce půjdeme, rozhodoval hlavně ředitel. Řekl mi, že na automechanika nemám, protože se tam bere podle studijního průměru a tak půjdu na obráběče. Tam se přijímačky dělat nemusely.“

Již během prvního roku nastaly studijní problémy, Libor se neučil a tak jeho výsledky nebyly vůbec dobré.

„Ve druháku jsem měl čtyři čtyřky, jen tak-tak jsem to uhrál, abych nepropadl. Vlastně mi to bylo jedno. Ta škola mě vážně nebavila.“ Školu Libor nedokončil, dva měsíce před závěrečnými zkouškami odešel po dosažení plnoletosti z dětského domova a do školy už nikdy více nepřišel.

„Někdy mě to štve, ale to až teď poslední dobou, možná bych měl nějakou lepší práci, kdybych školu dodělal.“

Příprava na odchod

Na odchod myslel Libor již od své puberty.

„Asi někdy v patnácti, jsem se začal hrozně těšit až z děcáku vypadnu. Nikdo mi tam neubližoval, ale štvál mě režim, který jsem musel dodržovat. Některé tety byly úzkostné a vůbec nám nevěřily, tak jsme museli chodit brzy domů a celkově to tam začalo být divný.“

Z odchodu si Libor podle svých slov starosti příliš nedělal.

„Upřímně jsem si myslel, že to bude jednoduchý. Že dostanu nějaký peníze, budu mít svůj byt a od všech pokoj.“

Přípravu na odchod ze strany dětského domova nijak nepociťoval.

„Jo, tety nám říkaly, že si to představujeme moc růžově a že to tak jednoduchý není, ale myslel jsem si, že nás chtěly spíš děsit, abychom tam zůstali.“

Když tedy Libor ihned po dovršení osmnáctin z dětského domova odešel, dostal jen pár tisíc pro začátek, brožury první pomoci s radami na koho se obrátit v případě nouze a šel. Kolik přesně peněz to bylo, nebyl schopen říci.

„Tety mě přemlouvaly, at' si to ještě rozmyslím, že budu vyřízenej a nebude možnost jít zpět. Byl jsem ale rozhodnut.“

Myslel si, že bude bydlet u svého staršího kamaráda Pavla, který z dětského domova odešel dva roky před ním, dokonce byli prý dohodnuti, že bude moci rok zůstat. Ale když k němu Libor přišel a po měsíci stále neměl práci a tudíž ani peníze k zaplacení nájmu, Pavel začal na Libora tlačit, aby se odstěhoval.

„Nakonec jsem šel tedy do Kauflandu dorovnávat zboží, Pavel se nade mnou slitoval, ale hned po první výplatě jsem musel jít.“

Z informací od Moniky vím, že Pavel chtěl aby se Libor odstěhoval, protože všechny peníze, které dostal do startu utratil za návštěvy barů a dokonce ho Pavel posledních 14 dní živil, protože neměl ani na jídlo. Libora jsem se tedy zeptala, zda je na tom něco pravdy.

„Zas tak úplně hrozný to nebylo. Do barů jsem chodil málo, spíš jsem si koupil víno na doma a to mu vadilo. Nevím proč, nabízel jsem mu, ať si dá taky, ale nikdy nechtěl. Jídlo kupoval, to je pravda, ale já bych to pro něj taky udělal.“

Po nuceném odchodu od Pavla, šel Libor s prosíkem za jednou z vychovatelek. Od ní se dozvěděl, že do dětského domova zpátky nemůže. Teta mu sehnala levné sociální bydlení, odkud se Libor po třech měsících odstěhoval ke kamarádovi z nové práce.

Současnost

Nyní Libor bydlí asi dva měsíce u svého kamaráda.

„Je pravda, že už bydlím asi na desátém místě, ale zatím mi to nevadí. Myslím si, že teď to bude dobrý.“

Na dotaz, kde bere peníze, když už je půl roku bez stálého zaměstnání není Libor schopen odpovědět.

„Mám nějaké sociální dávky, občas něco prodám... Někdy jdu pomáhat k tátovi mého kamaráda na zahradu, ale to jen někdy o víkendech. Práci ale hledám, snad brzy najdu něco, co mě bude bavit.“

V dětském domově se již rok nezastavil, občas se setká pouze s Monikou.

„Monča mi říkala, že jsou na mě tety naštvány, že děckám říkají, ať si na mě vzpomenou, jak jsem dopadl. Tak tam nechci, ale budou se divit, až jednou přijdu a budu vydělávat víc než ony.“

Zatím to však bohužel vypadá, že Libor bude jedním z těch, kteří přechod z ústavní péče příliš nezvládli.

6.5 Rozhovor č. 3 – Jana

S Janou jsem se setkala díky zprostředkování kontaktu mou kamarádkou. Jak jsem již zmínila u případu Moniky, napsala jsem na sociální síť Facebook, že hledám ochotné absolventy dětských domovů a Jana byla tak hodná a svolila k rozhovoru. Monice je dvacet tři let, jako jedna z mála absolventů dětských domovů vystudovala střední školu ekonomickou. Janu potkal nešťastný osud, který ji zavedl do dětského domova. Momentálně bydlí s přítelem v pronajatém bytě.

Rodinná situace

Jana se ocitla v dětském domově až ve svých třinácti letech. Do té doby bylo její dětství, podle Jany pěkné. Žila se svou matkou v malém bytě na sídlišti a otce nikdy nepoznala. Tvrdí, že jí nikdy nechyběl.

„Máma se se mnou o tátovi nikdy nechtěla bavit, vždy jen řekla, že nám je spolu samotným přece dobře. Tak jsem to neřešila.“

Janina matka měla stálé zaměstnání ve skladu jako účetní a podle Jany jim nikdy nic nechybělo.

„Nejezdili jsme tedy na drahé dovolené, ani nechodili ve značkovém oblečení, ale občas jsme si vyjeli na výlet do Prahy nebo na krátkou dovolenou někde tady v Čechách.“

Janin život se však během jednoho dne radikálně změnil.

„Máma jednoho dne z práce nepřišla, podle informací které mám na ni ve skladu spadl regál a bohužel tak nešťastně, že byla na místě mrtvá. Pamatuji si, že tenkrát jsem byla jako v transu. Vůbec jsem nevěděla, co je realita a co jen zlý sen.“

Vzhledem k tomu, že Janina matka byla jedináček, babička již nežila a dědeček byl ve špatném zdravotním stavu, putovala Jana ve svých třinácti letech do dětského domova. V kontaktu zůstala jen s máminou kamarádkou z práce – Mášou.

Životní cesta

Na příchod do dětského domova nevzpomíná pěkně.

„Najednou se celý můj život obrátil naruby. Nikoho jsem neměla, jediný, kdo se za mnou zastavil alespoň o Vánocích, nebo v den narozenin byla teta Máša.“

Janě nastaly krušné okamžiky, změny životního stylu.

„Vše bylo jinak, nemohla jsem si zvyknout na to neosobní prostředí. Navíc všem dětem to připadalo normální a divily se, že často pláču. První půl rok jsem často sedávala mimo kolektiv a nechtěla se s nikým bavit.“

Zlom nastal, až když se lépe seznámila s dívkou, která s ní sdílela společný pokoj.

„Tereza byla hodně tichá, ale ne bojácná, jen prostě nerada mluvila. Dlouho jsem o ní nic nevěděla, až mi jednou v noci řekla, ať jsem ráda, že mám alespoň hezké vzpomínky na mámu. Že ona nic takového nezná. Její rodiče totiž Terezu fyzicky týrali.“

Tereza se Janě brzy stala oporou a vytvořily si k sobě blízké pouto.

„Často jsme si povídaly, já jí vyprávěla o mámě a ona mi naslouchala. Mnohdy jsem si uvědomila, že jsou lidé s daleko horším osudem.“

Po tom, co se Jana sblížila s Terezou, stal se pro ni život v dětském domově přijatelnější.

„Někdy jsme samozřejmě nadávali všichni, ale v podstatě se nám tam žilo dobře. Byli jsme dvakrát u moře, tety na nás byly hodné, někdy přísné, ale dalo se to. Jen mi chyběla máma, ale to už bude navždy.“

S Terezou si pak slíbily, že až obě opustí dětský domov, začnou spolu bydlet.

Profesní dráha

Na základní škole, kterou téměř celou absolvovala ještě v péči matky, měla Jana dobré výsledky. Až do sedmé třídy měla vyznamenání. Po nástupu do dětského domova se Janě prospěch na nějakou dobu zhoršil, časem se však opět dostala mezi premianty třídy. Jelikož se Jana docela obstojně učila, prosadila si střední školu ekonomickou.

„Byla sice skoro hodinu autobusem od domova, ale mně to nevadilo. Ráda jsem si přivstala, byla jsem vděčná, že nechodím na prodavačku, jako většina holek. Máma mi vždy říkala, že je důležité mít aspoň maturitu.“

Školu tak Jana zvládla velice dobře.

„Vychovatelky mě chválily, že jsem ozdobou domova, ale já si myslím, že tam bylo víc takových dětí, jen si někdy prostě neuměly prosadit svoje. Anebo často zlobily a tak se s nimi při výběru školy nikdo moc nemazal.“

Ačkoliv Jana se studiem nikdy žádný větší problém neměla, říká, že některým dětem nebyla poskytnuta potřebná podpora.

„Třeba Tereza, ta chodila na prodavačku, ale podle mě jen proto, že se jí nikdo nevěnoval tak, jako mě moje máma. Není hloupá, jen se prostě nikdy neuměla učit.“

Příprava na odchod

Na odchod z dětského domova myslela Jana už od doby, kdy do něj nastoupila. Bylo to zřejmě také tím, že znala normální rodinný život, ač bez otce, s matkou se jí žilo samozřejmě lépe než bez ní.

„Tak moc jsem se těšila, často jsem snila, že si vytvořím své hnízdečko, prostě domov. Podobný tomu, jaký jsme měly s mámou.“

Jak se odchod z domova blížil, Jana se začala obávat, že nový start nezvládne.

„Pamatuji si, že najednou jsem se cítila bezradná a chtěla svůj odchod oddálit. Teta mě ujistila, že situaci zvládnou.“

Jelikož Jana byla sirotek, pobírala sirotčí důchod, který jí dětský domov posílal na spoření. Situaci tak měla na rozdíl od jiných dětí ulehčenou.

„S Terkou jsme se dohodly, že až odejdeme, budeme alespoň na nějaký čas bydlet spolu. Tereza neměla moc peněz, jen pár tisíc, já jsem na tom byla lépe.“

Došlo tedy k situaci, že s pomocí jedné z tet, si děvčata pronajaly malý byt 1+1, kde spolu začaly bydlet. První nájemné zaplatila Jana za obě, na další jí Tereza začala přispívat. Našla si totiž práci u pokladny v jednom marketu.

„Tereza mi vždy děkovala, že jen díky mě mohla takto začít a neztratit se, peníze za první nájem mi nikdy nedala, ale já jsem s tím ani nepočítala.“

Po nějaké době, kdy Jana pracovala za přepážkou v bance (práci jí pomohla sehnat bývalá mámina kamarádka Máša), si našla svého současného partnera Petra a odstěhovala se s ním do většího bytu. Tereza žije v jejich prvním bytě také se svým přítelem a dle Jany vede také slušný život.

Současnost

V současné situaci Jana bydlí se svým přítelem Petrem. Petr je její první vážná známost a Jana tvrdí, že osudová.

„Rozumíme si, Petr je opravdu hodný, někdy se sice pohádáme, ale to je asi normální.“

V současné době Jana svůj život příliš neplánuje, je spokojená tak, jak to je. Pokud pomineme pomoc Máši a pomoc tety sehnat první bydlení, dalo by se říci, že si Jana se svým životem věděla vždy rady a nikdy žádnou větší pomoc nepotřebovala. Je tudíž světlou výjimkou mezi ostatními absolventy dětských domovů.

6.6 Rozhovor č. 4 –Kateřina

S Kateřinou mne seznámila jedna z mých dlouholetých kamarádek, znala ji ze základní školy. Nejdřív bylo Kateřinu obtížné najít, protože se před dvěma lety vdala, ale nakonec dopadlo naše pátrání úspěšně a Kateřinu jsme s kamarádkou našly pomocí sociální sítě. Katce je 29 let, již 11 let tedy žije mimo dětský domov. Vyučila se cukrářkou, ale tomuto povolání se nevěnuje. Ačkoliv se zpočátku Kateřinina cesta zdála být jednou z těch úspěšných, poslední rok pro ni moc přívětivý nebyl.

Rodinná situace

Katka pochází z malé vesnice poblíž Šumperka. Spolu s rodiči a dvěma bratry žila v malém vesnickém domku. Na svého otce Kateřina nevzpomíná v dobrém a ani si nepřeje jej vidět.

„Pamatuji si, že když jsem byla malá, mámu jsem měla ráda. Byla hodná, nikdy mi za nic nevynadala a vlastně jí ani nic nevadilo. Poslouchala hlavně tátu. Ten mě mlátil.“

Při dotazu, zda se otec choval agresivně i k bratrům se jen smutně ušklíbala.

„Ne, co si pamatuju, tak je nikdy ani nezbil. Moc si jich nevsímal, a pokud ano, nikdy se k nim nechoval stejným způsobem jako ke mně.“

Otec Katku bil zejména proto, že neměl úctu k ženám, násilně se projevoval i k její matce.

„Často nám oběma nadával, že za nic nestojíme, mámě pak říkal, že je k ničemu, když neuměla zařídit, abych byla kluk.“

Kateřina si tak často vyslechla nadávky a bití se stalo denním rituálem.

„Když to udělal naposled, bylo krátce po Vánocích. Pamatuju si, že venku byla hrozná zima, zbil mě a celou slabou mě vyhodil jen v kalhotkách a tričku na dvorek na mráz. Po chvíli jsem se rozplakala.“

Katčin nářek slyšeli sousedé, kteří se zrovna vraceli domů. Jelikož měli již dříve podezření o správnosti jednání jejího otce, zavolali policii a situace dostala rychlý spád.

„Zlomil mi ruku, ostatně nebylo to poprvé, ale tenkrát jsem musela u doktora říct, že jsem spadla z kola.“

Několik dní po této události Katčina matka zemřela.

„Myslím si, že ji prostě utýral k smrti. Hrozně se styděla, že se na to přišlo jak nás bije a že mi nikdy nedokázala pomoci. Lékaři řekli, že měla infarkt. Bylo jí necelých 40 let.“

Katčín otec tak putoval do vězení a Kateřina spolu s bratry do dětského domova, protože nikdo z příbuzných neprojevil zájem se o děti postarat.

Životní cesta

Do dětského domova se Katka dostala v osmi letech. Bratři byli umístěni do jiného dětského domova a stýkala se s nimi jen sporadicky.

„Byli už velcí, když šli do děčáku, jednomu bylo 14 a druhému 15, ihned jak mohli, tak z děčáku odešli. Ani jeden nedodělal učňák.“

Na začátky v dětském domově vzpomíná Katka se smíšenými pocity.

„Vše mi připadalo jako z jiného světa. Najednou jsem bydlela v obrovském domě, sdílela jsem pokoj s dalšíma dvěma holkama a věděla jsem, že odsud nemám kam jít. Často jsem přemýšlela, že uteču, ale nevěděla jsem kam.“

Z počátku bojovala s režimem, který byl v domově nastaven.

„Doma jsem nikdy neměla dané, že se věci dějí v určitou dobu, vlastně to bylo všem jedno. Máma se táty bála, a tak jen skákala jak on pískal. Jednou jsme se tak koupali v osm večer, jindy zas vůbec. Tady jsem přesně věděla, co kdy bude. Časem mi to tak začalo vyhovovat a cítila jsem se v bezpečí.“

Netrvalo dlouho a Kateřina se spřátelila nejen s dětmi, ale i s vychovatelkami.

„Asi po půl roce jsem už tak nějak věděla, že domov je místo, kde jsem v bezpečí. Na tátu jsem nemyslela, asi jsem to nějak vytěsnila z hlavy a na mámu jsem často vzpomínala před spaním. Ale čím jsem byla starší, tím jsem na ni měla větší vztek, že od táty nikdy neutekla.“

Během pobytu v dětském domově se Kateřina postupně učila, jak se osamostatnit a ráda a často pomáhala tetám v kuchyni.

„Nejvíce mě bavilo pečení, měli jsme rituál, že jsme každou sobotu pekli buchtu na nedělní snídani. Často jsem už v týdnu vyhledávala recepty v časopisech a tety mi pak umožnily vše nakoupit a spolu s ostatními jsme dezert upekli.“

Nejvíce si rozuměla s tetou Irenou, která byla zhruba v matčině věku.

„Často jsem si říkala, že si jsou s mámou podobné, ale asi to nebyla pravda. Teta Irena byla sebevědomá a velice energická žena. Máma byla pravý opak. Spíš jsem si ji takovou vysnila.“

Celkově Kateřina na dětský domov vzpomíná v dobrém.

„Moc dobře vím, že mě zachránil před smrtí. Věřím tomu, že by mě otec jednou ze zlosti zabil.“

Profesní dráha

Na základní škole patřila Kateřina k průměrným studentům.

„Když jsem bydlela doma, snažila jsem se učit, abych zbytečně otce nerozčilovala tím, že za nic nestojím. V domově mi pak škola šla trochu hůř, ale možná to bylo tím, že už učivo bylo obtížnější. Největší problémy mi dělala fyzika a chemie.“

Jelikož Katčiny výsledky v osmé a deváté třídě neodpovídaly požadavkům pro střední školu, vedení spolu s ní rozhodlo, že nejlepší bude vybrat nějaký obor na místním učilišti.

„Dlouho jsem o tom nepřemýšlela, dali mi na výběr prodavačku, švadlenu, kuchařku, anebo cukrářku. Vybrala jsem si cukrářku. Škola mě bavila a docela mi i šla. Měla jsem většinou dvojky, někdy trojky.“

Nejvíce Kateřinu naplňoval odborný výcvik. Ten se po týdnu střídal s teoretickou přípravou.

„Měli jsme ve škole svou výrobu zákusků, protože mě to bavilo, jednou jsem dokonce jela na cukrářskou soutěž. Bohužel jsem neuspěla a tak jsem ani víckrát jet nechtěla. Ale teď si myslím, že to byla dobrá zkušenost.“

Na konci druhého ročníku se Kateřině ve škole přestalo dařit.

„Najednou jsem neměla náladu se učit, bylo to po té soutěži a říkala jsem si, že to nemá smysl. Propadala jsem ze dvou předmětů. Tenkrát mi teta Irena hrozně vynadala, že si myslela, že jsem svědomitější a že jsem ji zklamala. Bylo mi to hrozně líto a tak jsem na poslední chvíli zabrala a vyhnula se tak reparátu.“

Třetí ročník pak začal optimističtěji.

„Hned na začátku třetího ročníku jsem zabrala, teta na mě docela dohlížela a jsem jí za to do dnes vděčná. Měla jsem chvíli, kdy jsem se na vše chtěla vykašlat. Bylo to v období mých

osmnáctých narozenin. Teta mě přesvědčila, že bez školy si neškrtnu, takže jsem školu dodělala.“

Kateřina tak dokončila obor cukrářka úspěšně.

„Popravdě si myslím, že na mě byli někteří učitelé hodnější, protože jsem byla z děčáku, moc jsem se ke konci nesnažila, ale nakonec to teda dobře dopadlo.“

Příprava na odchod

Na odchod z dětského domova začala Kateřina intenzivněji pomýšlet s nástupem na učiliště.

„Když jsem viděla, jak některý děcka odcházejí hned v den narozenin nebo pár dní poté, hrozně jsem chtěla jít taky.“

Kateřina však neměla představu, kam půjde a co bude dělat.

„Když se mě jednou teta Irena zeptala, kam půjdu, řekla jsem jí, že bych chtěla k ní. Ta na mě vyvalila oči a řekla mi, že to nejde. Byla jsem zklamaná.“

Domov kde Kateřina vyrůstala, děti na odchod připravoval.

„Vždycky jsme jeli na týden někam na výlet. Bydleli jsme v kempu a tety na nás jen dávaly pozor. Na začátku pobytu jsme dostali do skupinky peníze a museli s nimi vyjít až do konce týdne. Nakupovali jsme si vše sami- od potravin až po toaletní papír. Peněz jsme moc nedostali, tak se občas stalo, že poslední den už jsme neměli co jíst. Tety nám pak říkaly, že takto to chodí i v běžném životě a tam nám navíc nikdo nepomůže. Začala jsem se odchodu bát.“

Od patnácti let se v domově děti začaly systematicky připravovat na budoucí odchod.

„Jednou za týden jsme měli takový sedánek, kde nám dávali brožurky, kam se můžeme obrátit v případě nouze. Jednou nebo dvakrát jsme tam měli někoho z vedení z místního azyláku. Občas jsme se učili na počítači jak si najít práci nebo byt...“

Domov také pomáhal dětem s nalezením práce a bydlení. Skoro každý odcházel a měl alespoň jednu z těchto věcí zajištěnou. Někdo obojí.

„Mě našli práci v pekárně, ihned potom co mi zavolali, že mě berou, jsem se odstěhovala. Tou dobou jsem měla kluka a tak jsem bydlela u něj. Bohužel jen dva měsíce

a pak jsem ho načapala doma s jinou holkou a už jsem ho nechtěla ani vidět, uvědomila jsem si, že všichni chlapi jsou stejní jako můj otec. Jen ženský využívají. “

A tak se Kateřina ze dne na den ocitla bez domova, pro pomoc šla za tetou Irenou.

„Počkala jsem na ni před děcákem a přemluvila ji, aby mě u sebe nechala přes noc. Nejdřív říkala, že to nejde, ale když mě viděla, jak pláču, svolila. Nakonec jsem u ní bydlela týden. Pomohla mi najít byt, ale neměla jsem moc peněz, takže to nebyl žádný luxus. Byl to jediný byt, kde nechtěli dopředu žádnou kauci, neměla jsem na vybranou. V tom bytě jsem pak byla asi pět let, ale časem jsem si to tam hezky zvelebila a už to tam nebylo tak hnusný. Chvilku u mě bydlela i Jitka – jedna holka z děcáku, ale často se vracela domů opilá, a tak jsem ji vyhodila. Jak dopadla nevím, prý odjela dělat šlapku do Prahy. “

Ani Kateřina se však nevyhnula nepříjemnostem.

„Jednou jsem si půjčila v bance padesát tisíc, vlastně jsem to ani moc nepotřebovala, ani nevím, co jsem si za to koupila. Nějaké oblečení a mobil. Splácela jsem to asi pět let a hrozně mě to štvalo. Přiznala jsem to tetě Iře, hrozně mi nadala, že jsem hloupá, nakonec jsem to zaplatila, ale bylo to těžký období, protože i ta tisícovka co jsem měsíčně splácela, mi pak chyběla. “

Ve 26 letech si Kateřina našla svého v pořadí teprve druhého chlapce.

„Byla to láska na první pohled! “

Současnost

V současné době bydlí Kateřina u své kamarádky z práce. S přítelem se rozešla.

„Byla jsem ve třetím měsíci, když mě poprvé zbil. Vrátil se domů opilý, tak jsem si myslela, že za to nemůže. Když mě zbil poněkolkáté, už opilý nebyl. Nakonec jsem dítě potratila. “

Z nemocnice se Kateřina už k příteli nevrátila, poprosila svou kamarádku o pomoc.

„V nemocnici mi nabízeli, že mi dají kontakt na azylák nebo nějakou ubytovnu, ale nakonec to dopadlo daleko lépe, stavila se za mnou kamarádka z práce a nabídla mi pomoc, pomáhám jí doma s úklidem a vařením, protože má malé dítě a tak jsem u ní zatím zadarmo. Hledám si novou práci, chci do jiného města, bojím se, že ho potkám. “

Když se ptám, jak vidí svou budoucnost, jen se smutně pousměje.

„Doufám, že si brzy najdu novou práci a bydlení. Připadá mi to teď daleko těžší, než když jsem odcházela z děcáku. Nevím, jestli budu moct mít děti, ale asi stejně ne. Chlapům už nevěřím. Chci být sama.“

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Hlavním cílem práce bylo zmapovat nedostatky v inkluzi absolventů dětských domovů. Najít možnosti, které povedou k lepšímu zařazení absolventů do běžného života mimo ústavní péči. Na konkrétních případech monitorovat dosavadní rozvoj inkluze těchto mladých, včetně pokusu nahlédnutí do blízké budoucnosti.

Zvolené téma bylo relativně obtížné zkoumat, často docházelo k situacím, kdy respondenti odcházel od tématu a nebo se odpovědi vyhýbali. Na některé otázky se mi dostalo jen krátké odpovědi, na některé věci si zase respondenti nemohli vzpomenout. Výzkum jsem prováděla formou rozhovoru. Rozhovor je velmi užitečný v případě, pokud není možné použít metodu pozorování. Hlavní výhoda spočívá v tom, že se dá zaznamenávat i minulost a zároveň lze kontrolovat a regulovat sběr dat.

Nevýhodou metody rozhovoru je získávání nepřímých dat, která jsou filtrována informantem. Data je lepší získávat v neutrálním prostředí (Hendl, 2005).

Zde je použit polostrukturovaný rozhovor, který má částečnou osnovu, ale zároveň se lze na otázky doptávat na základě dané situace.

Odpovědi na výzkumné otázky:

Jaké jsou problémy absolventů dětských domovů po odchodu z ústavní péče?

Ze slov absolventů dětských domovů vyplývá, že dětem chybí zcela pochopitelně schopnost navazovat kvalitní mezilidské vztahy. Častým problémem je částečné nebo úplné nerespektování přání dítěte – viz. volba povolání. Tito lidé si často neumějí udržet práci, postarat se sami o bydlení a před odchodem z ústavní péče se téměř u všech vyskytují obavy z budoucnosti.

Jak děti v dětských domovech připravují na odchod z ústavní péče?

Lze odpovědět, že na základě poskytnutých rozhovorů vyplývá, že děti mají zájem o informace o svém budoucím životě. Rády se dozvědí, jak a kde se chovat nebo na koho se obrátit, avšak ne vždy pracovníci dětských domovů dětem tyto informace poskytují v dostatečné míře.

8 DISKUZE

Z výzkumu vyplývá, že rodinné zázemí a rodinná situace je u lidí zásadní ve smyslu, jak se bude jejich život po ukončení ústavní péče vyvíjet. Příkladem toho je Kateřina, která ač ji otec fyzicky a pravděpodobně také psychicky týral, opět vběhla do náruče násilníkovi. Vystává otázka, zda se jednalo o náhodné setkání a nebo situace souvisí s Katčinou zkušeností z dětství.

Významným faktorem, je také fakt, v jakém věku jsou děti do péče umístěny. Například Jana, která v ústavní péči začala žít, až ve třinácti letech po pozitivní zkušenosti s milující matkou se v životě lépe orientuje než Libor, který mateřskou náruč a lásku nepoznal a jeho život je plný zvrátů. Absence citové vazby s matkou má za následek, že se Libor neustále hledá a není schopen navázat kvalitní vztahy s lidmi a posléze si je udržet. Mezi zásadní problémy absolventů dětských domovů tedy, jak z rozhovorů plyne, patří schopnost udržet si zaměstnání, finanční gramotnost a navazování kvalitních partnerských vztahů.

Jedním z atributů, který má vliv na pozdější život jedince je vývoj osobnosti během dalších životních etap. V dětství, pubescenci i adolescenci má vliv na utváření jedincových kvalit bezpochyby také výchova. Jak z rozhovorů plyne, je důležité, aby dítě mělo ke komu vzhlížet a někdo mu byl vzorem a autoritou- tuto roli v dětském domově plní vychovatelé.

Další z okolností, která má vliv na vývoj jedince, je výběr studia. V dnešní době je velice široká škála nabízených oborů, avšak setkáváme se s tím, že dětské domovy často dětem nedají na výběr vůbec nebo jen z omezených možností. Dle mého názoru je kontraproduktivní nedát dětem šanci se svobodně rozhodnout a podílet se na výběru svého studijního oboru. Je pravdou, že výsledky těchto dětí jsou často průměrné nebo podprůměrné, otázkou však je, zda jsou ke studiu správně motivovány. Opomíjí se tedy fakt, že pro tyto děti je výběr správné školy velice zásadní a často ovlivní jejich budoucí život do značné míry. Tyto děti nemají za zády rodiče nebo jiné zázemí, je tedy velice důležité, aby je vybraný obor bavil a naplňoval.

Na základě těchto čtyř rozhovorů, bylo zjištěno, že každý dětský domov připravuje své děti jinou měrou. Z rozhovorů s Monikou (která se ještě v ústavní péči nachází) a Kateřinou (která je již jedenáct let samostatnou jednotkou) plyne, že nedochází k žádnému rapidnímu zlepšení této situace. Kateřina mluvila o týdenních pobytech, kde si zkoušeli život nanečisto, Monika však nic takového nezmiňovala. Rozdíl mezi těmito děvčaty je zhruba deset let, ale Monika o žádné cílené přípravě nemluvila.

Z rozhovorů plyne, že všechny dětské domovy se do určité míry snaží dětem pomoci při startu, avšak ihned po odchodu zůstává tato zodpovědnost pouze na mladém dospělém, který si mnohdy neví dál rady. Ze dne na den se těmto dětem absolutně změní způsob života a musí se v něm naučit žít. V rozhovorech se objevil způsob školení dětí tak, že jsou konfrontováni s realitou prostřednictvím týdenního pobytu, kdy vychovatelé nechají děti vyzkoušet si, jak to v běžném životě chodí. Tento krok se jeví jako obzvláště přínosný, dítě tak alespoň na krátkou dobu pocítí realitu. Avšak domnívám se, že by bylo účelné tyto pobyty v ne příliš dlouhých intervalech opakovat. Mladistvým těsně před odchodem tyto pobyty pak ještě zintenzivnit.

Z rozhovorů plyne, že v některých domovech jsou děti připravovány více a někde méně, bylo by tedy přínosné na tuto přípravu v dětských domovech více dbát a dohlížet na ni, aby pak nedocházelo k situacím, kdy si dospělý neví rady a jedinou možností pro něj je, návštěva vychovatelky. Po setkání s respondenty jsem přesvědčena, že by bylo vhodné přijmout i jiná, nová opatření. Napadá mne například „roční pěstounská péče“ pro čerstvé absolventy. Nabídnout pokoj k pronájmu s tím, že tento mladý dospělý se bude moci kdykoli s poskytovatelem poradit. Nevím, zda je tato možnost přípustná, ale něco podobného by absolventům jistě mohlo v novém startu pomoci. Vymanili by se tak z ústavní péče, ale dále by měli určitou dobu nad sebou „dozor“.

Z nedávného rozhovoru s Michalem Ďorděm (člen vládního Výboru pro práva dítěte) jasně vyplynulo, že vhodným řešením by bylo postupné omezování ústavní péče a rozšíření řad pěstounů (Dostupné z: www.idnes.cz).

Osobně si myslím, že tímto směrem bychom se měli opravdu ubírat. Po rozhovorech s dospělými, jež byli vychováni ústavní péčí jasně vyplynulo, že ústavní péče člověka bohužel na život nemůže připravit stejně kvalitně jako péče rodinná.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je složena ze dvou částí – části teoretické a praktické. V teoretické části se čtenář seznamuje s ústavní péčí jako takovou. S důvody proč byli jedinci do dětských domovů umístěni, jaké problémy se jich týkají, jak působí ústavní péče na psychiku dítěte a v neposlední řadě, jak připravuje dětský domov své svěřence na odchod.

V praktické části se pak čtenáři naskytou čtyři rozhovory – jeden s dívkou, jež se právě připravuje na svůj odchod, další dva s dospělými, kteří jsou mimo ústavní péči maximálně pět let a poslední rozhovor je s respondentkou, která mimo ústavní péči žije více než 10 let.

Pokud shrnu výsledky své práce, dovídáme se o ne zrovna příjemných osudech lidí, kterým se bohužel nepoštěstilo vyrůstat se svými rodiči- ať již rodičovským přičiněním nebo nešťastnou náhodou, kdy došlo k úmrtí.

Pokud se pozastavíme nad problematikou přípravy dětí k odchodu z dětského domova a následnou inkluzi, musím konstatovat, že tato problematika není dostatečně aplikovaná. Činnosti, jež by měly děti připravovat k odchodu z dětského domova, jsou ve svém rozsahu minimální. Některé dětské domovy tuto přípravu velice bagatelizují a nevěnují jim dostatečnou pozornost. Často je opomíjena důkladná příprava- např. absolvování zkušebních pobytů, jako toho bylo pouze v jednom případě mých respondentů, týdenní příprava, kdy by docházelo k předávání informací a postupné předávání zodpovědnosti na dítě. Příprava často probíhá pouze formou rozhovorů a neoficiálního povídání si s vychovateli.

Výsledkem pak jsou naprosto dezorientovaní mladí dospělí s nereálnou představou o životě. Tito lidé jsou pak mnohdy bezradní, neumí si záležitosti vyřizovat sami, často se vracejí pro pomoc za vychovatele, jsou nesamostatní a vlivem emočního strádání mnohdy také deprimovaní. Je tedy velkou výzvou, postavit se k tomuto problému čelem a začít jej řešit.

Závěrem si dovoluji prezentovat jeden pro mne zajímavý citát:

„Děti musejí snášet hloupostí dospělých, dokud nejsou dost veliké, aby je opakovaly.“

Jean Anouilh

Pokusme se tedy, vychovat z dětí dospělé, soběstačné jedince, kteří již naše chyby budou opakovat jen minimálně.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

1. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
2. HANÁKOVÁ, V. – STRNADOVÁ, I. Inkluzivní vzdělávání – teorie a praxe. Praha: Grada, 2010, 224s., ISBN 978-80-247-3070-7
3. CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu, Praha: Grada, 2007. 265 s., ISBN: 8024713694
4. JANĎOUREK, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001, 286 s. ISBN 978-80-7367-269-0
5. JESENSKÝ, J. Integrace- znamení doby. Praha: Karolinum, 1998, 214s., ISBN 80-7184-691-0
6. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum, 2011, 577s., ISBN 978-80-246-1983-5
7. MICHALÍK, J. Vybrané kapitoly z práva pro speciální pedagogy. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 199 s. ISBN 978-80-244-3621-0.
8. MACEK, P. Adolescence. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7
9. MATĚJČEK, Z. a kol. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál s.r.o, 1999. 182s. ISBN 80-7178-304-8.
10. MATĚJČEK, Z. Co děti nejvíc potřebují. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5
11. MATĚJČEK, Z. Eseje, Praha: Karolinum, 2004
12. LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum. 1996 ISBN 80-7184-310-5.
13. MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
14. MATOUŠEK, O. - MATOUŠKOVÁ, A. Mládež a delikvence. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8
15. MATOUŠEK, O. - KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2.

16. NAKONEČNÝ, M. Lexikon psychologie. Praha: Vodnář, 2013, 658s., ISBN 978-7439-056-2
17. NAKONEČNÝ, M. Sociální psychologie. Praha: Academia, 2009. 498s. ISBN 978-80-200-167-9
18. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. 1. Vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
19. HYMPL, J., CECHL, P. Hejno bílých vran aneb Když opustíte děcák. Praha: nakladatelství Maxdorf s.r.o., 104s. ISBN 978-80-7345-371-8
20. THOROVÁ, K. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2015, 576s. ISBN 978-80-262-0714-6
21. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-414-4
22. VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 531s., 2014 ISBN 978-80-246-2153-1
23. VÍTKOVÁ, M. a kol. Integrativní speciální pedagogika. 2.vyd. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9
24. VOCILKA, M. Dětské domovy v České republice. Praha: Aula, 1999, ISBN 80-9022667-6-2
25. SVOBODA, M.; KREJČÍŘOVÁ D., VÁGNEROVÁ, M. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha: Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-566-0

ZÁKONY

26. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
27. Vyhláška 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

28. KOPŘIVOVÁ, L. Odchod dětí z dětského domova. Brno, 2006. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/68622/pedf_m/DP_Koprivova.pdf. Diplomová práce.
29. Dětský domov Pardubice – úsměv dětí co je více? (online) 2016 (cit. 2016-04-15) Dostupné z: <http://www.ddpardubice.cz/uvod>.

30. DOM – Dům otevřených možností, o.p.s., nevládní organizace, služby (online) 2014 (cit. 2016-04-02) Dostupné z:<http://dom-os.cz/sluzby/tykadlo/>.
31. Dům na půli cesty, Pohořelice (online) 2015 (cit.2016-04-02) Dostupné z: <http://www.dumnapulicesty.cz/?page=prijeti>.
32. Hospodářská a kulturní studia, Česká zemědělská univerzita v Praze, Jsou děti z dětského domova připraveny na integraci do běžného života? (online)2016 (cit. 2016-03-30) Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/integrace_deti_z_detskeho_domova_do_bezneho_zivota#integrace_do_spolecnosti.
33. iDnes, hezká postýlka nestačí, každý den v ústavu dítě poškozuje, říká aktivista (online) 2016 (cit. 2016-04-18) Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-michal-dord-0r9-/domaci.aspx?c=A160411_190530_domaci_zt.
34. IPSOS Přední agentura pro výzkum trhu a veřejného mínění v České republice (online) 2016 (cit.2016-04-02) Dostupné z: <http://www.ipsos.cz/jsou-na-odchod-do-bezneho-zivota-pripraveny-deti-z-detskych-domovu/>.
35. Kampaně Hledáme rodiče, pod záštitou Nadačního fondu J&T (online) 2016 (cit. 2016-04-02) Dostupné z:<http://www.hledamerodice.cz/deti-budou-v-kojeneckych-ustavech-i-nadale-news-59.html>.
36. Nadace Terezy Maxové (online) 2016 (cit. 2016-03-30) Dostupné z: www.equalcr.cz/files/clanky/1098/0111_Nadace_T._Maxove_new.ppt.
37. Nadace Jana Pivečky, projekt ATD pro dětské domovy (online) 2016 (cit. 2016-04-03)Dostupné z: http://www.pivecka.cz/?page_id=172.
38. Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových, projekty a nadační příspěvky (online) 2013 (cit. 2016-04-02) Dostupné z: <http://nadacnifondklausovych.cz/projekty-a-nadacni-prispevky/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>.
39. Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (online) 2016 (cit. 2016-04-02) Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/nms/vyzkum-nms/evropska-skolni-studie-o-alkoholu-a-jinych-drogach-espad-vysledky-pruzkumu-v-cr-v-r.-2011-1/>.
40. Vybrané služby sociální prevence v Jihomoravském kraji, Domy na půl cesty (online) 2016 (cit. 2016-04-10) Dostupné z: <http://www.socialnisluzby-ipjmk.cz/Folders/368-1-Domy+na+pul+cesty+.aspx>.
41. SOS dětské vesničky, odcházení z náhradní péče (online) 2016 (cit. 2016-04-02) Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/projekty/odchazeni-z-nahradni-pece>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Gabriela Koukolová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Růžička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Inkluze absolventů dětských domovů
Název v angličtině:	Inclusion of graduates of orphanages
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá inkluzí absolventů dětských domovů. Zaměřuje se na systém poskytování ústavní péče, důvody dětí umístěných v dětských domovech, přípravou na nový samostatný život a problémy v něm.</p> <p>Odhaluje problémy v přípravě dětí do samostatného života a poukazuje na problémy těchto dětí po opuštění ústavní péče.</p>
Klíčová slova:	Ústavní péče, dětské domovy, inkluze, klient
Anotace v angličtině:	<p>This thesis deals with the inclusion of graduates of orphanages. It focuses on the system of providing inpatient care, the reasons children placed in children's homes prepare for the new independent life and problems in it .</p> <p>Reveals the difficulties in preparing children to independent life and highlights the problems of these children after leaving institutional care .</p>
Klíčová slova v angličtině:	Institutionalcare , orphanages , inclusion, clients

Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	60 s.
Jazyk práce:	čeština